

050

DAVORIN TRSTENIAK POUNČICE

44472
CRVICE ZA MLADÉ

44/72

KNJIŽNICA ZA MLADEŽ

IZDAJE

HRV. PEDAGOŠKO-KNJIŽEVNI ZBOR.

KNJIGA LVII.

ŠTAMPARIJA C. ALBRECHTA U ZAGREBU.

1914.

Me 72 II 97B

POUNČICE.

CRTICE ZA MLADEŽ.

NAPISAO

DAVORIN TRSTENJAK.

SA SLIKAMA Đ. PETRIČEVIĆ.

U ZAGREBU 1914.

NAKLADOM HRV. PEDAGOŠKO-KNJIŽEVNOGA ZBORA.

POUNČICE

CRKICE ZA MLADE

701

1172 1965

Zlatna kapa.

Prošlo je već šezdeset godina, što je umrla gospoja sa zlatnom kapom, a ipak je svijet u Kostajnici češće spominje. Kad se tko kôči, oholi i diže nad druge, te gleda, da ih svojim sjajem potamni, kažu mu ljudi: Zlatna kapa.

Oholija i tašto uzdizanje nad druge teška je i ružna bolest, a nada sve odvratna i odurna čovjeku dobra ukusa. Ta kužna bolest vlada od davnine nesamo među knezovima, bogatašima i ljudma visokoga položaja nego i među malim ljudma malih gradića i sela.

Pusta i šuplja oholija najveća je protivština bratstva i ljubavi spram bližnjega. Ona buja najviše u praznim glavama i srcima kao kužnjak na buništu.

Zlatna kapa bila je žena trgovca žitom, koji je Muslomanima pribavljao iz Beča zlatni novac i šišao i gulio narod lihvom.

Na velike blagdane vozila se u sjajnoj kočiji u crkvu sv. Nikole, vozila se, premda je crkva od njezine kuće tek kojih 200 metara daleko. Bila je sva u teškoj svili, a na glavi joj zlatna kapa, puna velikih dukata. Sve je na njoj vikalo: Evo ja sam ja, ja sam prva, a šta ste vi?! Sve bez ukusa i smisla. Zavidnica je bilo dosta, a to je gospoji nad gospojama godilo i uzbudivalo njezin prijezir. Kad je stigla pred crkvu, sluškinja bi prostrla dugu prostirku od kočije do crkvenih vrata, a gospoda je poput kakve Indijanke sitno i lagano koračala prostirkom u crkvu. U crkvi je imala svoje klecalo, dakako na prvome mjestu. Tu je sjedjela sama kao kakav kumir, ne da se moli Bogu, nego da

je svijet vidi. Poslije mise provezla bi se kroz grad, da sjaji i potamni sve žene.

Došla nesreća. I tko bi mislio, da će se skidati dukati s njezine kape, i da će se „Zlatna kapa“ kriti od svijeta i umrijeti u jadu i čemeru!

Sve ode bez traga, samo osta poruga.

Pomirenje.

Bio je rezbar, a imao je ženu i kćerku. Pravi umjetnik. Posla je imao uvijek dosta, a radio je marljivo kao crv. Mogao bi kraj s krajem sastaviti, da su ljudi uredno plaćali; ali ovako stalo mu zapinjati, a odapeti nije imao tko. Najviše se starao za stanarinu, koja se mora svakoga prvog unaprijed plaćati. Stiskao on svakojako. Štedjelo se, otkidalo od ustiju i parabočilo svakojako. Mnogo je čovjek radio, a slabo se hranio, pa stao ginuti, a tako mu i žena. Postase oboje slabokrvni, a slabokrvna im i djevojčica. Življahu ipak složno i mirno. Nitko ih nije uznemirivao, nego kućegazda. Kad nije bilo prvoga stanarine, evo gazde na vrata, gdje im otkazuje stan. Rezbaru je to bilo vrlo neugodno, pa selio iz kuće u kuću, ali svuda jednako. Kad on traži zasluženi novac, govore mu mušterije: „Ta ne ćemo vam nikuda uteći!“ A kad on ne plati stanarine na vrijeme, viču mu: „Selite!“ Nade on sebi stan baš po svojoj volji. Prozor njegove radionice gleda u bašču, gdje ima voćaka i crnogorice. To je paša za njegove oči. Skrbi za stanarinu, a živi slabo. Žena mu je dobra i štedljiva, pa i ona dršće radi stanarine. Dode prvi, a on već rano donese gospodarici stanarinu.

Drugi mjesec skupi stanarinu već prije dvadesetoga i reče ženi, da je čuva, i da u nju ne dira. I tako najveća briga manje.

Bila je velika studen. Prode po zime, a u rezbarovoj peći nije se još ložilo, da se tako što uštedi. Žena mu pobolijeva već svu zimu; u ustima i oko zuba ima rane; mala joj je nahladena; među djecom vladaju ospice, pa se mati boji za svoje zlato. Teško je svima, ali mir vlada u kući. Rezbar radi, slab je i bolešljiv; hrana slaba, soba studena, pa ga uhvatila neka nestrpljivost i zlovolja; ali šuti i radi.

Žena uzine od stanarine deset kruna, pa će kupiti drva, da joj dijete i muž ne obole. Deset će kruna do prvoga sabrati, pa muž ne će ni znati, što je bilo.

Približava se prvi, a novaca ni otkale. Žena je u strahu. Ne može da spava od brige, a bolest u ustima kreće na gore.

Rezbar prvoga rano zatraži ženu, da mu dađe stanarinu. Žena mu se prikuči i potihno reče: „Dala sam deset kruna za drva, da . . .“ Razdražljiv rezbar plane, zaboravi se i čuši ženu. Žena zaplače, gnoj i krv poteku joj na usta, a mala plačući viče: Mama! Mama! Udari je pljeskom i to ne jako. Videći krv, zamagli mu se pred očima, uzme kapu i onako lako odjeven ode iz kuće. Bilo mu je teško i stidio se sam sebe. Nikad nije bio surov, a ne zna, što ga je to napalo i zasljepilo. Žena mu na odlasku reče kroz jad i suze: „Idem k sudu!“ To ga je zaboljelo. „Pa neka ide!“ pomisli on u sebi. Ona se činila njemu nemilosrdna, a on njoj.

Podvečer vrati se rezbar kući, a nema ni žene ni djeteta. Na podu vide se mrlje od krvi. Rezbar tih mrlja ne može da gleda; čini mu se, kao da je ubio čovjeka. Donese mokru krpu i stade trti krv svoje žene, koja mu je toliko draga. Kleči na podu i otire mrlje, a suze padaju na ženinu krv.

Ne može da radi ni da spava. Osvane jutro, a on se osjeća satrven i bolestan. Kod ženine rane posve zaboravi na svoju ranu — na stanarinu. Gleda na prozor i sluša, ne vraća li se žena. Ne dolazi nitko. Stid ga je da pita koga, gdje mu je žena.

Poslije podne toga dana pokuca netko na vrata, rezbar se požuri, a pred njim se pojavi gospodarica, gospođa Marija. Spopane ga tjeskoba, pa će klanjajući se ponizno: „Oprostite, milostiva gospođo, dogodila se nesreća . . . bolest . . .“ Sav smeten skoči do ormana, izvadi sav novac i pružajući ga gospodarici opravdava se: „Oprostite, nije sve, nema deset kruna, oprostite, molim vas. Za koji dan dobit ćete sve. Molim, nemojte se ljutiti.“ Nato će gospođa ljubazno: „Ali gospodine Nijesam ja došla po stanarinu. Ne brinite se vi za to. Lako je za to. Vi ste marljiv čovjek, a pravi umjetnik, pa ćete već dobiti novaca. Vaša mi je gospođa govorila, da je uzela drva, da imate zasluženih novaca, a da ih ne možete dobiti. Pridržite ovaj novac, trebat će vam za bolnicu. Dok vam gospođa ne ozdravi, plaćat ćete deset kruna manje stanarine. — „O, hvala vam, milostiva gospođo!“ Hoće da joj poljubi ruku, a ona ne

da nego reče: „Dodoh, jer znam, da ste radi te stanarine svi oboljeli i toliko se zabrinuli.“ — „O tolike dobrote nijesam doživio“, zahvalno reče rezbar, a gospodarica srdačno mu stisnuvši ruku ode rekavši: „Htjela sam samo da vas umirim.“

Rezbar nije mogao da pita gospodaricu, što će mu novac trebati za bolnicu, ali razabra, da mu je žena u bolnici. Boli ga duša i žao mu je žene i stidi se.

Žena mu je u bolnici, a mala Ankica ne da se od nje. Dode onamo, da joj liječnik pomogne, a on je pridrža. Žalosna je i u strahu za muža. Misli samo na njega i zabrinuta je za njegov život. Ona zna, da je on u duši dobar i plemenit čovjek, da sve čini za nju i za njezino dijete, da bi za nju dao i život. Žali, što reče, da će k sudu. Plače, što se nije zatajila i ostala kod kuće, pa ne može da savlada plač.

U tom plaču otvore se vrata i ulazi rezbar sav blijed i potišten. Žena ustane, pogleda ga milo kroz suze i pode mu ususret. Teško je bilo rezbaru, to teže, jer je mislio, da žena oplakuje svoju sudbinu. Izljubiše se i bilo im je lakše. Ni riječi nijesu progovorili o onom, što se dogodilo. Najvoljeli bi, da im se to izbriše iz pameti.

Na rastanku mati izljubi dijete, a otac ga prihvati za ruku i odvede kući, gdje počne opet raditi.

Bolnica je bila daleko od rezbarova stana. Njemu je vrijeme novac, bolnički će troškovi narasti, pa treba raditi još više, ali on često pohada ženu. Njoj je to milo, ali poslije, kad on ode, plače dugo i dugo.

Liječnik joj ne da, da ostavi bolnicu, a ne da ni muž.

Dva je mjeseca već u bolnici. Velika je nedjelja, a Uskrs je na vratima. Kako će sprovoditi blagdane njezino dijete i muž? U toj misli dode joj liječnik, pa je zapita: „Bi li vi rado kući?“ — „Ništa radije, nego to“, odgovori ona. — „Možete. Srećan vam Uskrs!“

Ode ona kući i raduje se, što će iznenaditi muža i dijete, i kako će lijepo zajedno uskrsovati. Stupivši tiho u radionicu, da je muž odmah ne opazi, hoće da mu pristupi iza leđa, ali Ankica opazivši majku krikne: „Mama! mama!“ Rezbar se trgne i puna je kuća njihove sreće. U sobi je poredano mnogo gotova posla, a rezbar sjedne opet uza svoj rezbarski stol i dovršuje poprsje svoje žene. Načini je mnogo ljepšom, ali u svakoj crti vidi se njegova ljubav. Tako on htjede da sve po-

pravi. I odmah kupi ženi drva, a ona je pekla uskrzne kolače i kuhala pisanice.

Na Uskrs bilo im je lijepo. Potpuna obiteljska sreća. Poslije bure i oluje dolazi ljepše vrijeme i uzduh je čišći. Žao im je samo, što je Ankica to vidjela. Mala je ona, pa će možda i zaboraviti. Na posebnom stoliću stoji ženino poprsje. Ankica ga kiti cvijećem. Kako je to svima milo! Spremivši se ona da ode do gospodarice, da joj zahvali, što ju je pohađala u bolnici, i da joj čestita Uskrs, a evo gospodarice, da im čestita, da se s njima raduje.

Svi su kao preporođeni i kao da su uskrsli na novi život. Sve je zaboravljeno. Čovjek je čovjek. Krasno ovjenčano poprsje gleda ih blago i milo, a mala gleda sad poprsje, sad majku.

Jedan od najljepših dana.

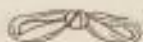
Dođe mi stari prijatelj sav veseo i razdragan. To je ozbiljan i zamišljen čovjek, a evo sav se promijenio i nekako pomladio.

Što je tebi, stari druže moj, da si tako razdragan, zapitam ga ja. Nato će on: „Danas napisah oporuku. Premda imam djece i rodbine, za koju se moram starati, a imetka malo, želio sam ipak, da ostavim što ovomu i onomu društvu, u ovu i onu dobru svrhu i osnovnoj školi, koju sam polazio. Ta me je želja i briga uvijek tištala. Nijesam znao, kako ću se složiti sa ženom. Ona je zabrinuta za našu djecu, za nju se žrtvuje i danas, a svaki će filir možda osjetiti, ako ga ja komu ostavim.

Danas uhvatim vremena i napišem oporuku. Zovnem ženu, dadem joj sastavak da čita. Počne čitati i problijedi. Pročitavši riječi: „Sproved neka mi bude što jednostavniji, a tako i lijep. Nikakvih parada! Nikakva vijenca! Što manje troška, da se može više dati u dobre svrhe.“ U strahu zapita me: „Zar se osjećaš slab?“ „Ne! Nimalo, nego hoću da učinim svoju dužnost.“ U taj čas sva porumeni, zamute joj se oči i prihvati me za ruku, kao da se boji, da joj ne utečem. — Čita dalje. Ne znam, šta će reći, kad dođe do brojaka. Dočitavši sve nasmješi se i reče čudeći se: „A šta ti je to palo na um?“ Ja sam se prijazno smijao...

Zapitam je: „Jesi li zadovoljna?“ „Jesam, jesam“, odgovori ona, poljubi me u čelo i nastavi: „Malo je to. Gdje je 1 (100 K), tamo napiši 2“ (200 K). Ja se vrlo obradovah. Jedva se uzdržah od suza radosnica. Prihvatim je za obje ruke i gledajući joj u oči zapitam je: „A kako ćeš ti živjeti?!“ „Ja sam se uvijek nadala, da ćeš ti to učiniti, pa sam i štedjela. Ako ti umreš prije mene, ja ću osnovati tvoju zakladu...“

Nije mi, brate, do moje zaklade, nego mi je miło, što mi je žena pripravila jedan od najljepših dana moga života: moj blagdan.

Jusuf.

Jusuf je bio sitni pretrglija u Bosanskoj Kostajnici. Nudio je po svojoj i našoj Kostajnici čarape, stara odijela, polupana jaja, limune, naranče i drugo voće. Vikao je po našoj Kostajnici: „Hajde limune! hajde limune!“ da se čulo navrh Djeda. Bio je to puki siromah, a u očima vidjela mu se uvijek neka briga i bol. Ali kad si ga pitao, kako je, Jusufe, on bi uvijek odgovarao: „Dobro, gospodine.“ No dobro mu nije bilo nikada, što ga ja znam, a poznam ga dvadeset i pet godina.

Imao je mnogo sitne djece, malu i jadnu kućicu i ništa više. On bi mogao reći: „Što je ruha, na meni je; što je kruha, u meni je,“ ali on to nije nikad kazao, jer je bio ponosan čovjek, kao svaki Musloman u Bosni. Teško je hranio toliku djecu i ženu. Muslomanske žene ništa ne privređuju.

U moj je stan dolazio gotovo svaki dan, a ja sam od njega često uzimao, što nijesam ni trebao, samo da Jusuf pazari. Pogadali se nijesmo dakako nikada, a ja obično nijesam ni htio da primim kusur (da mi izvrati). Što je ostalo od jela, to bi moja djeca dala Jusufu, i on bi čorbu i varivo pojeo, a kruh, pitu i meso odnio svojoj djeci. Moja su ga djeca hranila i pazila kao pticu, a kad su ga izdaleka opazila, klicala su: „Ide naš Jusuf!“ I bio je Jusuf naš. Voljeli smo ga, jer je bio pošten i jer se vanredno starao za svoju djecu.

Došle slabe, pa i zle godine. Jusufova djeca trebaju sve više, a pazar je legao. Djeca mu zijevaju, kao gladni ptiči, a on nema ni pare. Čim bi zaslužio za oku kukuruzna brašna, potrčao bi kući, da hrani, ali ne nahrani djecu.

Umre mu žena. Sta će sad jedan Jusuf?! Svoju je bol i brigu krio je u sebi, samo bi gdjekad rekao: „E, nema pazara!“ Djeca sitna, matere nema, a Jusuf mora da leti od kuće do kuće.

Nema Jusuf ni kada, a često ni groša, da se obrije, pa pustio bradu, a ona prosijeda. Ostajala djeca sama, jedna i gladna, a sita mačka lovica, a gladna tatica. Tako je bilo i s Jusufovom djecom.

Mora Jusuf da se ženi, da mu žena djecu redi, ali ga nijedna ne će. Uzeo bi on i kakvu subabicu, ali ni ta se ne da među onu djecu. Pa on bi uzeo i prosjakinju, a nema ni te. Napokon nade se u Novom nekakva Ciganka, udovica s jednim sinom. Uzme je Jusuf. Iza nekoliko mjeseci pobijeli Jusufu brada i očelavi glava. Omršavio, upala mu prsa, nekako se zgurio, grlo mu muklo, a oči mu mutne i upale. Nije dobro.

Maćeha pazi svoga sina, a pastorčad gurka i bije. To još većma boli Jusufa, ali šuti i nikome se ne tuži. Što zasluži, daje za kukuruzno brašno, ali nikada dosta.

Sastanem ga onako zamišljena, gdje nosi sepet naranača i limunova, pa ga zapitam: kako Jusufe? On digne glavu, pa će mi na to: „Gospodine, sad sam udario u varanje.“

Može i to biti, pomislim ja u sebi. Siromah čovjek, gotov davo. Saznam ja, kako mu je gospoja Henzlerka dala rudnjak (košić) grožda, da ga proda, a on nešto rasprodao, a gotovo polovicu rudnjaka donio podvečer kući, da pazari sjutradan. Ali djeca mu i pastorak pojedose sve, a naskoro nesta i rudnjaka. Ne usuduje se Jusuf pred Henzlerku, koja mu je dosta puta dala kruha za djecu. Prođe i mjesec dana, a Jusufa nema gospođi naoči, niti više idući uz njezinu kuću. Poručuje ona njemu, da joj vrati barem rudnjak, a rudnjaka nema. Da kupi drugi, nema odakle i prikratio bi djecu. Neke nedjelje sastane se gospoda s Jusufom, koji porumeni i sav se zastidi. Gospoda ga zaustavi i traži svoje pare. Jusuf joj kaže, što se dogodilo, plete ovamo i onamo, a gospoja će mu nato: „Neka ti je grožde, kad su ga djeca pojela, ali vrati mi barem rudnjak.“ Jusufu se razvedri lice, pa će mekim i blagim glasom: „Kad si mi alalila (oprostila) grožde, alali mi i rudnjak.“ Gospoja se nasmiješi, mahne rukom i ode. Od toga dana opet Jusuf više uz Henzlerkinu kuću: „Hajde limune! hajde limune! hajde jaja!“

Moja kuharica dala Jusufu bluzu, da je proda. Dolazi Jusuf k meni, ali ne donosi kuharici para, nego govori, da ne može

bluze prodati i da se strpi. Ne miruje kuharica nego ganja Jusufa, gdje god se pojavi. Nema odugo Jusufa do mene, jer se boji oštre kuharice. Nema para, nema Jusufa. Zna Jusuf, da ja volim lubenice i da plaćam, što on traži, pa donese krasnu lubenicu. Na hodniku sastane ga kuharica, prihvati lubenicu, pa njom o tarac, da se rasprsnula kao bomba. „To ti je moja bluza“, osječe mu kuharica. Jusufu utekoše suze.

Približava se Bajram, muslimanski blagdan, kao naš Božić. Jusuf se trudi i štedi, da bude barem na Bajram mrsna kuća. Donese ženi sedam kruna. Osvane Bajram, Jusuf se vrati sa čaršije, a nema što da jede. Žena mu s pastorkom pojela i protepla sve. Mislio Jusuf, da će barem na Bajram dahnuti svojom dušom i mirno ga sprovoditi, a evo što učini njegova Ciganka! Raspali se i stade vikati: „Ti nesrećo! Radi tebe i tvoga derana ja sam izgubio obraz i postao lopov i varalica, a ti“ . . . Riječ mu u grlu zape, suze ga poliše i ode iz kuće, nestane ga iz Kostajnice, a da se nije znalo kuda. Lutao je kojekuda, oslabio i porušio se, ali nigdje njemu čara (trgovine). Napokon se vrati u Kostajnicu. Stoji kod najstarije kćeri, koja mu je još najbolja. U svoju kuću ne ide više. Sad opet viče po Kostajnici: „Hajde limuna! hajde jaja! hajde jaja.“ I sad je opet pošten čovjek.

Prosjak od zanata.

Meni je prosjak od zanata odvratn i ogavan čovjek. Mogao bi da živi o svom trudu i radu, a on prosjači; baca svoj ponos i ljudsko dostojanstvo pod noge. Voli, da je nametnik i puzavac, nego čovjek.

Sjedio sam pred kavom u Bosanskoj Kostajnici. Prikuci se našem stolu bosanski seljak Gligo. Ogadi mi se na prvi pogled. Gurav je, kao da nosi telećak ispod kaputa, sav se naherio, noge su mu tanke, a opanci golemi. Ljeti i zimi je u gaćama. Torbe ne skida gotovo nikada, a da ne hodā bez štapa, premda još nema četrdeset godina, ne treba ni kazati. Na licu vidi mu se podla i ropska čud. Nikad ne sjedi na mostu među prosjacima, gdje ima najviše Cigana, koji zaklapaju zdrave oči i vođaju se kao slijepci. Ljudi ga darivaju, a ja nikad, pa me nije

trpio. Hoda od krčme do krčme, od kave do kave, od dućana do dućana i gdje god se skupi više ljudi. Čaršija je njegovo tržište. Tu ne trpi nikakva prosjaka, svakoga ujeđa i napada, svakoga štapom goni sa čaršije. Gledao sam to na svoje oči, a da mi je tko o tom pričao, ne bih vjerovao. Siktao je na svakoga prosjaka i kesio zube kao guja otrovnica. Tolike zavisti nijesam nikad vidio. Našlo se uvijek besposlica, koje su ga draškale i huškale na njegove takmace, a ove opet protiv njega. Najžešći pijevac ne goni sa svoga buništa tuđega pijevca onako, kao Gligo prosjaka sa čaršije.

Gligo je svake nedjelje, svakoga blagdana i svakoga sajmenog dana silazio na čaršiju — u svoje lovište. Jedne nedjelje sjedim ja s prijateljima pred kavom na čaršiji, gdje je bilo dosta svijeta. Nasred čaršije uzgužva se svijet, pa se smije i veseli. Šta je? Gligo napao prosjakinju, pa je goni, jer je ona s hrvatske strane. I baba ima štap i srećom veliku i punu torbu uprtjaču na ledima. Što Gligo više mlati, to dangube, među njima ima muhamedovaca, katolika i pravoslavnih, više viču: „Udri, babo, ne žali grbe; nije on zakupio Bosne!“ Udara baba i uzmiče natraške na hrvatsku stranu. Meda između Bosne i Hrvatske je na sredini mosta nad Unčicom. Prosjakinja prijede među, a Gligo sav bijesan stane nasred mosta, upravo na medi. Baba sjedne na mostu na našoj strani, a oko nje savile se mnoge dangube, pa joj bacaju po dva filira, da udari na Gligu. Videći Gligo kolik novac pada pred babu, navali na nju kao bijesan ris... Bezdušne i prostačke bekrije povuku babu natrag na čaršiju i nemila igra počne na novo. Neki bacaju novac babi, neki Gligi, koji se zapjenio od gnjeva i bijesa.

Ne znaš, šta da više žališ, da li babu, koja skupi više para, ali i odnese više batina; da li Gligu, koji osta pustom zvijeri; da li onu neuku, glupu i surovu svjetinu, svjetinu, prostotu surova ukusa. Žao mi je bilo. Sve su to ipak naša braća. Sve su to ljudi. Gledao sam naoko, nije li gdje kakav stranac, Nijemac ili koji drugi. Bojah se, da ne kaže, da smo divljaci. Srećom nije bilo ni stranca ni fotografa. Da nas u toj slici prikazuje kinematograf, grdne li sramote!

Ali prostota, bila koja vjere ili narodnosti, svuda je jednaka.

Bolji i razumniji svijet ne daje Gligi ništa više, a on ljut, jer zna, radi čega je to. Ali badava sve to. On goni prosjake, osobito ženske, sa čaršije, a izbije nemilice slijepca, koji skupi

više nego on, koji ima kod kuće dva para volova i punu kuću svega. Da nije priskočila svjetina i otela Gligi slijepca, ne znam, što bi bilo.

Ali svjetina je čudna. I u najvećoj i tupoj dangubi ima ipak zapretana koja iskra čovještva i pravde.

Ima neki Ličanin, prosjak bez ruke, ali ljudeskara. Prosjači već oдавно po Hrvatskoj, Ugarskoj, Štajerskoj, Kranjskoj i Austriji. Na putu je prosjak, a kod kuće bogat čovjek. Dođe on i na našu čaršiju po svome poslu. Salete ga besposlice, pa ga navrkaju, da izbiје Gligu, kad se pojavi i na nj navali. Ne će Ličanin, nego za novac. Skupiše novac u tu svrhu, a dadoše i neki trgovci svojih para, jer i njima već Gligo dodijao.

Nije dugo potrajalo, eto Glige. Ličanin skine šešir, pa od dućana do dućana. Kad ga Gligo opazi i vidi, da je bez desne ruke, dignе štап, pa na njega; ali Ličanin ga poklopi kao medvjed krušku, povali ga na cestu, prignječi nogom, pa njegovim štаpom počne udarati, da se sve prašilo. Digne ga i ponese pod vodovod nasred čaršije. Namjesti ga, da mu voda prska po glavi i za vrat. Ovako jadna posjedne ga uz kesten i postavi mu šešir preda nj. „Sjedi s mirom, da ne bude gore“, reče mu Ličanin.

Sva se čaršija tomu smijala.

Dođe redar, pa s Gligom i Ličaninom u buharu. Turi ih oba u jednu izbu i reče im: „Tu se pomirite!“

Plemenita duša.

Znao je, što je prirodna ljepota i dragota, i ljubio je prirodu svom dušom svojom.

Došao je za okupacije Bosne kao konjanički kapetan i u Bosni je vojevao. Divio se prirodnim krasotama Bosne i naših krajeva i osjećao se kao u raju.

Bio je on slobodan duh i filozof, a našla sve plemenita duša. Starješine mu prigovarahu, da je blag i momčadi predobar, a napokon, da je filozof i da u njemu nema vojničkoga duha; ali bio je on vojnik i srcem i uzrastom, pa i vrlo krasan. Umiroviše ga.

Rodio se u Beču. Otac bijaše mu podčasnik. Po mišljenju bio je Nijemac, po krvi Poljak, a nada sve čovjek.

Nije njemu do Beča. Ljepša mu je Una, ljepše brdo Balj, pa Djed, Pastirevo, tolika brda i doline, tolike šume i voćari: ljepša mu je kostajnička okolica, pa se nastani u Bos. Kostajnici, da tu uživa prirodnu ljepotu i ostavi svoje kosti.

Naš mu je težak, s ove i s one strane Une, previše spor, težak, nehajan i utučen, a on bi htio da svaki ima krila i da juri naprijed. Činio je sve, što je mogao, ali teško je patnika, utučena roba, koji je stoljeća stajao na mrtvoj straži, pridici. Ali on bijaše neka vrsta apostola i bila je potreba njegovoj duši da to bude. Plemenština njegova duha i srca nagonila ga na to, kao što glad nagoni čovjeka da jede.

Obje Kostajnice zvao je sestrama, koje treba da se miluju i ujedine. Da je mogao, on bi ih pozlatio.

Svu je okolicu proputovao stotinu puta pješke i na konju. Znao je visinu svakoga brda. Znao je kako je potok Sunja visok i kako bi se on mogao prokopom navratiti kod Kostajničke u Unu, gdje bi padala s velike visine i velikom snagom, a ta bi sila vrijedila milijune i preporodila dvije sestre i svu okolicu. Nije dao vlastima i ljudima tako dugo mira, dok se nijesu sagradile neke ceste, a stare, rdave popravile. Bos. Kostajnica ima već dugo vodovod. I to je djelo postalo od njegove prve riječi.

Bavio se on gospodarstvom. Bijaše zaista ponosit čovjek, ali sa seljacima je drugovao kao s braćom. Jednom se vozio na vozu sijena, a u uniformi. Svijet kaže, da toga radi izgubi mirovinu, jer da povrijedi svoju časničku čast. Njemu to kao da nije ništa smetalo. Putovao je po okolici zimi i ljeti, razgovarao s čobanom u planini i sa seljakom u dolini.

Ostari. Imao je lijepu bijelu bradu i poveliku kosu. Sjećao je na velikoga pisca Ibsena, pa ga neki tako i zvahu. Hodao je lakim korakom i držao se uspravno kao mladić, a na konju bilo ga je još krasnije vidjeti.

Gdjekad činio se odviše zanesen. Uvijek i svakomu, tko je htio da ga sluša, razlagao je, kako Kostajnica srećno i krasno leži; kako bi se morali presjeći ovuda i onuda novi putevi; kako bi se morala osnovati ovakva i onakva tvornica; kako bi se Kostajnice morale svezati još jednim mostom. Ništa nemoгуća nije tražio. Petnaest automobila putnika iz Beča jurilo je kroz

Kostajnicu. Starac ih na unskom mostu zaustavi, pa im na sve strane pokazuje ljepote prirode, koja ga očara i gotovo omami. Neuki svijet, svijet bez obrazovanosti, bez srca i ukusa rugao mu se i držao ga budalom.

Neumoran je bio, ali tromi ljude nije mogao da makne. Oni su ga držali smušenim i dosadnim. Sebičnjacima, koji bi mogli mnogo učiniti, kresao je u brk istinu, a tko istinu gudi, gudačom ga po prstima biju i ludakom proglašuju.

Ni to kapetanu nije smetalo. Išao je dalje svojim putem i na njem ostao do smrti.

„Da se probudi i oživi troma krv“, govoraše on, „priredit ćemo opet trku.“ U tom je živio i uživao. I umio je prirediti trku, i trkom uzburkati i na noge dići obje Kostajnice.

Bilo je trka svakojakih, ali najljepše na Uni. Utrkivali se ljudi na čamcima niz Unu, pa opet plivali niz vodu i borili se na Uni: jedni bili Rusi, a drugi Japanci. I uzburkala se živa krv i oživjela troma. Bijaše to borba, a u njoj života. Da vidite!

Kad je kapetan priređivao trku na Uni, razglašivao je to po Kostajnici četrnaest dana. Malone svaku je kuću pohodio. Svuda je oduševljeno govorio o natjecanju i o njegovu značenju u životu.

I bit će natjecanje opet na Uni u nedjelju poslije podne. Natjecat će se prvi ribari i veslači na čamcima, a plivat će najinteligentniji i najmućniji sinovi kostajnički: Krešo M. i Mladen M., a i toliki drugi kostajnički sokolovi. To će biti događaj u Kostajnici.

Skuplja se svijet iz obje Kostajnice na unskom mostu. I domala je most pun puncat ljudi i djece. Bojati se, da se ne sruši klimavi most. Sve željno gleda uz Unu. Nad Aralukom počinje trka. Ondje se sakupljaju lađari i plivači, a ondje je i kapetan. Sjedi kapetan na svom čamcu, a uza nj trubljač.

Sve je spremno, sve na iglama. Najprije će veslači. U općinstvu je svaki čas jedan sat. I ja sam teško na mostu iščekivao tu trku.

Trublja zatrubi u Araluku, a dvanaest čamaca pojuri niz vodu prema mostu. Meta je mlin ispod mosta nasred Une. Jure čamci niz brzi Araluk, napinju se i iskaču mišice veslača na rukama, upiru veslači iz petnih žila. Nikad valjda ti ljudi nijesu radili tolikom snagom i voljom kao sada. Blago onomu, koji je prvi, ali ne dadu posljednji, da bude prvi — prvi. Svaki

hoće da bude njegov mejdan. Toliki svijet gleda ih s mosta! Gledaju braća, sestre, zaručnice, gospoda, pa svaki mora da bude prvi.

Iza veslača plovi kapetan na svom čamcu, vozi ga jedan stariji ribar. Njegov trubljač trubi, a kapetan sjedi na svome mjestu ponosito i krasno, kao kakav admiral, kad pobjeđuje neprijatelja. Nikad nijesam vidio stara, sijeda čovjeka tako srećna. Gledajući tu sreću i ja sam bio srećan. Jure čamci, stižu i pre-stižu, blažen onaj, koji stiže prvi do mlina, a jadnan onaj, koji zaosta i koji će stići posljednji . . .

Zaustavi se admiral pred mostom. Sad će plivati plivači, mladići snažni, srčani i lijepi. Natjecat će se sinovi pluga i motike sa sinovima duha i novca. Velika je zaista kapetanova moć, kad ih potisnu u tu struju. Ne traže nagrade. Nagradu će dobiti njihovi suparnici, ako ih pobijede.

Napetost je u svijetu na mostu velika. Snaga je u ratarskim sinovima znamenita, ali je i Krešo sokolaš, odrastao na suncu i Uni. Admiral daje znak, a trublja zapiri. Niz Araluk jurnuše snažni plivači, a trublja piri i podjaruje ih. Svom silom zapli-vaše ratari i začas prestigoše Krešu i njegove drugove. Trublja trubi, a Krešo brodi razumno i sve većom brzinom, dok ratari malakšu. Već pred mostom stigne ih i prestigne Krešo. Oba, Krešo i Mladen stigoše prvi do mlina. Svijet se uspljeska i od radosti ustalasa. Fotograf snimi tu lijepu sliku. Togo, tako prozvaše kapetana, stoji kao da pobijedi Rusiju. Pogleda s ponosom na most, nasmiješi se i reče: „Ako sam ja budala, onda su svi ovi budalaši.“

Tada podijeli veslačima nagrade. Prodade lijepo tele i daje svakome što obeća i još na to nešto vina.

Starac življaše oskudno. Rado je davao, što je imao. Vidio sam ga dosta puta, gdje u turskoj kavi kvasi crni hljeb crnom kavom, da mu ne zapinje u grlu. Ali bijaše uvijek vedar, živ, okretan i zadovoljan.

Puče glas, da se podalje u brdima pojavio pustinjač ili svetac. Pričahu, da se javlja i u zoru i za sunčana zapada sad na ovoj, sad na onoj glavici, da diže ruke prema nebu i gleda u Sunce. To je bio naš kapetan. Uživao je ljepotu izlaza i zapada Sunca i divio se prirodnoj ljepoti.

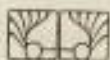
Mjeseca veljače g. 1911. dode starac u Smailovu kavu, gdje je bilo više svijeta. Čas je stajao, čas hodao prigovarajući

našoj tromosti. Od šale dirne u njega Mirko i reče mu, kako Svabe navaljuju u Bosnu i na Balkan. Nato će starac zvonkim grlom: „Nijemac misli i misli i opet misli i promišlja, a vi Srbi i Hrvati pjevate i pjevate i opet pjevate, i uvijek nešto slavite i slavite. Da vi više učite, više mislite i radite, nitko ne bi imao mjesta među vama, nego bi vi prodirali onamo, gdje vas nije nikad bilo.“

Nekoliko dana iza toga stigne glas u našu kavu, da je kapetan umr'o. Bilo nam je svima žao. Prelako odjeven jašio je na svom konju u Novi, prehladio se i dobio upalu pluća. Pred smrt poželi, da vidi svoga konja. Posljednje su mu riječi bile: „Zraka! Zraka!“

Namiri 70 godina. Sahranismo ga na lijepu brdašcu, koje baš on odabra za katoličko groblje i odakle je toliko puta gledao krasnu kostajničku okolicu.

Među nama je živio, sokolio nas i korio. Hvala mu!

Galovčuša.

Bio muž i žena. On se zvao Galovac, a ona Galovčuša. Bili su, kao da su ih golubovi birali. Imali su kolibu u zakutku, bez dvorišta. Na njihovim rukama nije bilo nikad žuljeva, čime su se oni i dičili. Ne zna se, tko je od njih dvoje bio ljeniji. Dakako da je Galovčuša bila „gospoja“, a njezin čovjek „gospodin“. Pred drugima zvala ga ona: moj suprug, dok ostale žene u njezinu gradiću zovu svoga muža: moj čovjek.

Bio je on štedionički podvornik. Ispisivao gospodin mjenice i dobivao od svake 20 fil., a davao je seljacima, kako je sam govorio, i „informacije“, pa je i tu pao sad sirac, sad jaje, a gdjekad i koka. Posla je imao vrlo malo.

Njegova bolja polovica nije nikad kuhala ni kruha umijesila. To je bio za nju dosadan i suvišan posao, a „gospodin“ joj govorio, da joj to i ne treba. Uzimala je u krčmi za par grošića variva i janjetine ili skičevine (krmefine) s panja. Tako je ostalo više za đikan (rakiju). Oko rakije kretalo se čitavo njihovo gospodarstvo. Što bijahu supruzi stariji, to su u tome pravcu bolje gospodarili. Šta će njima čorba i kava, dok ima špire.

Rakiju zovu njihovi susjedi mučenicom, a njih dvoje postaje njezini mučenici, ali dragovoljni. Što dulje, to im bijaše ona slađa. Galovčuća prelazila je u svako doba dana preko puta i pod zaslonom donosila neku tajnu iz krčme. To joj bijaše sav posao. Igle i metle nije imala u kući. Kad se odijelo raspalo, bacila ga u kut i kupila drugo sad navjeru, sad na nepovrat.

On je bio mršav, kao da je devet godina visio u dimu, ma sama kost i koža. Nosio je ljeti i zimi velike i teške čizme-tine, da je u njima šemerio i jedva dizao tanke noge. Svijet je govorio, da bi ga odnio vjetar bez tih teških čizama i da njegova štedionica stoji na vrlo slabim nogama. Žena mu je bila povisoka i okrupna.

Dodoše im i stariji dani. Što su nekad imali u kolibi, to sve ode za rakiju. Nema u njoj nego krevet i u njemu sami dronjci stari i prljavi, a u njima premnogo životinjica, što ih čestit čovjek traži, a nije ih izgubio niti ih želi naći. Ustuk protiv tih nemilih gostova bila je rakija.

Zima bijaše im teška. Zaduženi su preko glave, predujam je uzet i davno ode niz grlo, a studen velika. Moli on u štedionici predujam na predujam, ali ravnatelj ne da, nego mu govori: „Ne dam! Ti bi opet zapio. Nego pošalji svoju ženu s rudnjakom (košićem) mojoj kući, pa neka ponese drva kolikogod može. Na to će podvornik: „E, pa ona to ne može i ne će; ona je iz dobre kuće, nego ću ja.“ — „Ne ćeš ti“, govori ravnatelj, „nego šalji ti svoju babu s rudnjakom, pa neka nosi, ako hoće i tri puta.“ I nije supruga iz „dobre“ kuće nosila drva, što čine samo „proste“ žene. Ali više je bilo njima do dikana, nego do drva.

Rakija je strašna osvetnica: ispija mozak i krv, pamet i život, a njezinoj žrtvi to prija i godi.

Ravnatelji ga ne otjeraše, nego čekahu, da umre, jer je i onako bio živ mrtvac. Ali ne može se dočekati njegova smrt, Otpremiše ga i dadoše mu mirovinicu, pravo reći milostinju, jer na mirovinu nije imao prava. Umre jedne noći uza ženu, a da ona nije ni osjetila. Umre u onom mravinjaku.

Galovčuća stane padati. Đikan obori i nju u one dronjke. Nikad veće i ogavnije bijede. Žene su pričale, da će umrijeti od ušiju i da ju je strašno vidjeti, da joj uši ruju ispod kože, da će je rastočiti živu i da nema zdrave kože na njoj. Nitko se ne usuđuje k njoj u kolibu, nego dolaze žene i gledaju na prozorčić u kolibu, u koju ne bih ja zatvorio ni svoga psa.

Ali naše su žene milosrdne i u tuđoj nuždi i nevolji uvijek matere. Majstorica Ferkuša, dobra duša, šalje joj corbe i druge hrane. Skuplja jelo po komšiluku za Galovčušu. U kolibu nije se nitko dao, pa Ferkuša jedva nade i najmi ciganku, koja je

jednoj kukavici donosila hrane. Dok je ciganka Galovčuši podavala hranu, dotle je mudra majstorica gledala na prozor u kolibu, jer ciganki nije vjerovati.

Stenjala je Galovčuša, ne zna se, da li više od boli ili od žedi za rakijom. Ne dadu žene rakije, baš ne dadu, jer vide, da je rakija njezina propast i smrt. Ali ne može se slušati Ga-

lovčušino stenjanje i jauk za rakijom. Tada će gospa Toninka: „Pa ja ću joj davati vina i rakije, jer joj svejedno nema spašenja.“ Dobre žene pristaše i na to. „Neka ne ode barem žedna na onaj svijet“, reče Ferkuša.

Stalo od Galovčuške otpadati meso. Pije ona rakiju i ne stene više, pije i opet bi pila, a ne jede više. Manda Piljina stara se za njezinu dušu i dovede kapelana pred kolibu. Skupiše se žene, pa svjetuju kapelana: „Ne idite unutra, jer ćete biti pun!“ Stoji kapelan pred pragom, a Galovčuška govori tako slabim glasom, da se ne čuje pred kolibom.

Ne može Galovčuška da umre. Toninki već dodijalo davanje rakije. Dođe Ferkuša po rakiju, ali Toninka više ne da, a ne daju ni druge žene. Govore, da je to ruglo i da je to i njihova sramota.

Ujutru iza toga nadoše Galovčušu ukočenu. Skupiše se žene pred vratima kolibe i sve su nujne. Dođe i gospoda Toninka, pa će žalobnim glasom: „O kako mi je žao, što joj nijesam jučer dala rakije! Davala sam joj uvijek, a da sam znala, da će umrijeti, dala bi joj i jučer.“ Nato će dušobrižnica Manda: „E, dala sam joj ja.“

Žene dadoše neka košulju, neka čarape, neka suknju. Manda Piljina iznese dronjke na vilama pred kolibu i spali ih. Crni se dim i smrad širio oko kolibe. Žene donesoše lukšije, polise kolibu, a Manda se lati brezove metle, ali i dobro podigne skute. Obukoše Galovčušu bijelu košulju, ali za nekoliko minuta sve je po njoj vrvjelo. Obukoše je i urediše. Učiniše sve i bilo im je lakše. Mudrovahu svakojako, a imadijahu i što rešetati. Jedna priča, kako Galovčuška nije htjela da donese drva u rudnjaku, a majstorica će Ferkuša ovako: „Ja cijeli život radim i mučim se, pa nemam sve, što bi htjela i trebala, a evo ona, kako je uređena!“ „Bog joj oprostio“, reče gospoda Toninka. Tada reče Manda Piljina: „Ali pila je do posljednjega časa.“

Ne će nitko da nosi Galovčušu na groblje. Nadoše na trgu četiri težaka, što dodoše u grad s motikama. Dođe kapelan, dobar čovjek, da je sprovede, ali nema tko da nosi krst. Kapelan jedva namoli jednoga suludog dječaka. Sprovod krene, pa pode uz brdo k sv. Roku. Za lijekom nije išao nitko, baš nitko.

Ne zvone zvona, a milosrdnici Mandi to žao, pa potrči pod zvonik, povuče nekoliko puta za najtanji konopac.

Nekoliko dana pričalo se u šali, kako je Manda Piljina zvonjela za Galovčušu.

Danas nema više ni one kolibe. Sve je tamo čisto.

Protiv alkohola.

Učitelj Andrija bio je dobričina i poštenjak od glave do pete. U mladosti rado je u društvu ispio čašu vina, a kad mu vince udarilo u lice, kazao bi svakome istinu, pa je radi toga često puta stradao. Odreče se svakoga pića i stade kao apostol vojevati protiv alkohola. Napokon počne liječiti ljude od pijanstva. K njemu su dolazili veliki pijanci, a on je izliječio mnoge, ali ne ljekarijama, već svojim uvjerljivim riječima i pogledom. Imao je radi toga dosta i neprilika. Vlast je dočula, da je on nadri liječnik.

Imao je devetoro djece, za koju se baš žrtvovao. Umiroviše ga, a on se preseli u grad, da može školovati djecu. Ni šezdeset kruna nije brao mirovine na mjesec. Srećom imao je u Slavoniji na selu kuću, uz nju krasan šljivik i malo zemlje.

Rado smo ga gledali u društvu radi njegove blagosti i bistre glave. Mi smo pili zlatnu kapljicu, a on malinovac ili limunadu. Rado smo ga i peckali radi njegova apostolstva. Sve nas je on odvrćao od pića, a što je on to više činio, to smo mi više pijucnuli. Moj otac je doživio 86 godina, rado je ispio čašu vina i zapjevao veselu pjesmu, osobito onu: „Nikaj nije lepšega, niti veselejšega“, pa onda: „Kada nam dojde sv. Martin“ i „En starček je bio, je vince rad pio“. Ja bih od teške bolesti — otrovala me muha — umr'o, da me nije spaslo vino, ali pijan u svom životu nijesam bio. Tako sam imao neko pravo da zanovijetam Andriji.

Sastanemo se neke subote podjesen sami učitelji, a nema Andrije među nama. Ja se pobojah, da nije bolestan, jer je bio blijed kao da živi o samoj limunadi, pa zapitah, gdje je naš Andrija. „Ode u Slavoniju, da otrese šljivu“, odgovori prijatelj.

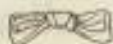
Na koncu jeseni opet se sastasmo na čašicu razgovora, ali nema opet Andrije. Upravo smo osjećali, da ga nema. Opet zapitah, gdje je naš Andrija, naš gorljivi apostol, a jedan od-

govori zvonkim glasom: „U Slavoniji peče rakiju!“ Mi se svi od srca nasmijamo. Kucnemo se i uskliknemo: Bog živi Andriju!

Ja ću napokon: A šta će jadnik, kad ima mnogo djece!

Kadgod sam pitao, gdje je Andrija, odgovoriše mi: „Peče rakiju.“

A šta bi njegova djeca, da ne rodi šljiva i da nitko ne pije rakije?!

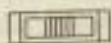
Bez ruke.

Prosijecao sam putove na Djedu. Među težacima bio je lijep, stasit i umiljat momak iz Bosne. Radilo se motikama, a posao je bio težak. Moj Bosanac bio je ogrnut crnim haljetkom, a ostali težaci radili su u košulji. Par puta rekoh Bosancu, da skine haljetak, a on ga ne skida. Tada mi potihlo reče jedan težak: „Nema lijeve ruke, pa se krije, da ga ne otjerate.“

I nije imao lijeve ruke. Kopao je samo desnom rukom, ali posve dobro. Namjestim Bosancu s lijeva i s desna najjača dva radnika, da mu budu u pomoć. Bosanac me pogleda milim i zahvalnim očima i zbaci crnu kabanicu. Upravo šteta! Ovako krasan momak bez ruke!

Takvih zahvalnih očiju nijesam nikad vidio. Svim težacima bilo je milo, što ovako susretasmo nesrećnika. Pa ipak je to samo dužnost svakoga čovjeka!

Žališe ga, što osta bez ruke, a on se ispravi i zadovoljan reče: „Bogu hvala, što ne izgubih obadvije!“

Bili smo dečki.

Sastanem se s prijateljem i vršnjakom Ivanom. Nijesmo se vidjeli pedeset godina. Ivan je rođen u mom zavičaju. Gimnaziju smo polazili u Varaždinu, a stanovali smo prve godine na Ledinama. Nije bilo hrasta, kojemu mi nijesmo bili na vrhu. Bio je u boriku vrlo visok, vitak i gladak bor, a na vrhu mu svrače gnijezdo. Nije bilo dečka, koji bi se uspeo na taj

bor; ali dođe Ivan da skine gnijezdo. Bila je nedjelja, pa se skupi dosta djece i ljudi, da vide, što nijesu vidjeli. Ne će Ivan da se odmah penje nego sokoli druge, da se penju, jer da je sve to šala. Neki stigne do polovice stabla, neki više, ali nijedan do grana. Ja prestigoh sve, ali grane ne dohvatih. Sada će Ivan. Ne nagli. Uzdiže se lagano i dopre do grana. Pobjeda je njegova. Uzvikasmo se: „Živio!“ Ali gnijezdo je na vrhu, a vrh je tanak i vitak. Ivan se uzdiže, a vrh se sagiba. Još malo, pa će dohvatiti gnijezdo, ali vrh puče i krošnja poleti s Ivanom. Ivan se drži krošnje i pada lagano kao ogroman kišobran. Mi protinusmo i uhvati nas groza. Ivan pade na zemlju, vite grane udariše o zemlju, a Ivan se ispravi i vikne: „Dobro je!“ Ništa mu nije bilo. Izvadi četiri pernate svrake iz gnijezda, pa se smije. Niti se izgubio ni prepao. „To je dečko!“ rekoše ljudi.

Tako slobodan vam je on još i danas, pa mi je bilo milo, što se s njim sastali.

Poslije kako ispričasmo jedan drugomu, što nas je u životu stiglo dobra i zla, zapita me Ivan: „Sjećaš li se, kako smo plivali Dravom i spasli Talijana? A, bili smo dečki! Bili smo, još smo i danas“, odgovorim ja. To je bilo ovako: kad nije bilo predavanja, kupali smo se u strugi Drave, a ona je gotovo široka kao Drava. Svuklo se nas dvanaest u vrbiku, pa hajde kao Indijanci uz vodu pô sata daleko, gdje načupasmo velike sitine, svezasmo je dobro u snopove, uzjašismo ih kao konje, pa hajd veselo niz vodu. Na glavi su nam bile visoke siljate kape, pletene od sitine. Ivan nam je bio vojvoda. Jašili smo niz vodu u povorci jedan za drugim, pa u redu jedan uz drugoga ili po dvojica u redu, kako je vojvoda zapovijedao. Došavši do vrbika, pokrivali smo kolibu sitinom. To bijaše naša indijanska kuća.

Jedne nedjelje dodoše u vrbik zidari, da se kupaju. Neki Talijan se oklađi, da će preplivati strugu onamo i natrag bez odaha. Onamo dopliva oštro, dohvati se rukom obale i vraća se odmah. U sredini struge iznemogne, pliva niz vodu, utone i opet se pojavi na površini vičući za pomoć. Viču i Talijani. Naša je kavalkada baš doplivala do vrbika. Naš vojvoda viče: „Utapa se čovjek. U povorku jedan za drugim! Barjaktar posljednji u povorci! Svom brzinom! Stisnite se i držite se jedan drugoga, da vas kojega ne istrgne čovjek i ne udavi!“ — Talijan zove

u pomoć, voda ga nosi, kako hoće, a od njegovih drugova ne ide mu nitko u pomoć, nego viču i lamaju rukama. Mi ga stigismo. Barjaktar mu pruži koplje barjaka, on ga prihvati, a vojvoda reče: „Na desno! Ostro! Ne dajte mu, da vas kojega uhvati!“ Mi pojurismo kraju i vučemo i izvučemo Talijana. Nitko srećniji od nas i zidara; nikomu nije srce više naraslo, nego nama. Talijani su nas grlili i kazivali, kako njihov drug, što ga otesmo smrti, ima u Italiji ženu i djecu.

Da smo osvojili carstvo, ne bi nam bilo tako milo.

Bili smo složni kao jedan, a bilo je među nama Slovenaca, Zagoraca i Podravaca. Zagorci, koliko nijesu bili najbolji plivaci, toliko su bili srčani Gupčevi potomci. Nikad nijesmo ništa uradili, čega bismo se morali stidjeti. Na vježbalištu u Dugoj ulici bijasmo ili prvaci ili među prvima; bijasmo izvrsni trkaci i veslači, rvači i jahači, a umjeli smo i gospodarske i druge poslove. Ja sam se razumio u bačvariju, stolariju i drugo. Koji je od nas stanovao kod urara, znao je popravljati ure, koji je bio kod tokara, bio je gotov tokar. Tako je bilo među nama i bračvara, postolara i košarača, a jedan je pače kovao čavle.

Svi bijasmo dobri ribari i planinari. Imali smo lijepih zbirki kukaca, puževa, ptica i bilja.

Napokon će mi stari vojvoda Ivan: „Sjećaš li se, kako si skoro zaglavio u Plitvici?“ Sjećam se, odgovorim ja i ponovim staru uspomenu, koja mi je i danas mila i draga. To je bilo tako: Kod Biškupca na Plitvici ima mlin, a iza mlina duboka i široka voda. Tu se kupao neki dječak, Međumurac. Zaroni, pa ga više nema. Na obali bilo dosta ljudi, pa ih uhvati neka strava. Dječak se digne toliko, da mu je kosa plivala na vodi. Utapa se, više svijet, ali nitko ne pomaže. Ja zbacim kaput, skoćim u vodu, zaronim, ali dječaka ne mogu naći. Dignem se na površinu, da dahnem, a podalje vidim kosu, gdje pliva. Pojurim onamo, a on me uhvati oko pasa i povuče na dno. Držao me kao kliještima. Sad je kraj! Došla mi pred oči majka, koje nikad više ne ću vidjeti. Bacim dječaka, koji je bio jak i težak, poda se, uprem nogom u njega i istrgnem se. Jedva se živ digoh na površinu. Doplivam kraju, gdje sam mogao dostati, i stanem da odahnem, ali evo nedaleko opet kose. Pojurim još jednom onamo i izvučem dječaka iz vode. Sve su mu usnice bile modre. Povrati se, a mene odvedoše u seljačku kuću, gdje

sam se sušio. Više od godine dana bojao sam se vode i nijesam išao u nju. Sad znam, kako je čovjeku, kad se utapa. Plivam izvorsno, ali uvijek sam na oprezu. Ne plašim se, ali pazim, što radim.

Bili smo dečki, a još smo i danas. A tko nije bio dečko u mladosti, nije ni čovjek“, dovrši Ivan.

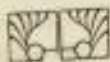

Mudra majka.

Prodao lovac lovcu dobru kuju. Kuja uteče od novoga gospodara, pa će kući. Na putu osam do deset kilometara daleko od kuće kuja se ošeni. Ima četvoro mladih. Šta

će? Ostavit ih ne može, a ne može ni da ih sve nosi. Da jedno po jedno nosi kući, propala bi ostavljena. Dosjeti se, pa će ovako: Nosi jedno tako daleko, dok može da vidi ostavljenu djecu. Odloži prvo, pa nosi drugo i postavi ga uz prvo. Tako preseli sve četvoro na jednu rpu. Sad nosi jedno po jedno i uvijek pazi na jedne i druge. Na taj način mudra i dobra mati preleti isti put mnogo puta i prenese dječicu svojoj staroj kući, gdje je djeca gospodarova lijepo dočekaše i umornu i gladnu nahraniše mlijekom.

Ili krojač, ili fakin!

Zvonimir je bio moj učenik, a drug moga sina, s kojim se često sigratio na školskom vježbalištu. Gradili su hotel, da je bila krasota. Na krovu cvjetnjak, a cvjetnjak na trgu pred hotelom s lijepim vodoskokom. Bilo je sve upravo krasno, da se te krasote još i danas rado sjećam. Zvonimir je vanredno volio sve, što je lijepo, a ja sam mu davao prilike, da sadi i njeguje cvijeće, da slaže cvijeće u kite, da plete vijence. Uživao je uoči Tijelova, kad smo pravili pred školom sjenicu od zelenila i cvijeća. Stotine i stotine krasnih ruža krasile su sjenicu. Uživao sam u tom poslu i ja, uživao u ljepoti sjenice i gledajući mladež, kako uživa u tom poslu. Zvonimir je bio nad svima. Takva ukusa nije imao nitko. Zvonimir je pomagao i učiteljicama, kad su izlagale lijepe ručne radnje za ispit. Što je on namjestio i raspoređao, to je bilo krasno.

Zvonimirov otac bio je ugledan i imućan trgovac, a mati mu žena puna plemenita ukusa. Otac povuče Zvonimira u svoj posao, da uči trgovinu. Zvonimir učio trgovinu, a uza to bavio se poslom prema svojoj duši. U blizini njegove kuće bile su tri sestre, tri švalje. Kadgod je mogao, skočio je do tih švalja, među njima krojio i šivao haljinice u maloj mjeri. Svilu i ostali latak uzimao je u očevu dućanu, radi čega ga je otac ljuto korio; ali sve uzalud. Imao je pune kutije svilenih haljinica, a krio ih od oca na tavanu i kod svojih švalja. Na tavanu je imao sobicu i tamo krojio i šivao do kasno doba noći.

Otac i mati rugali mu se i odvrćali ga od toga posla na sve načine, ali sve bez uspjeha. Radio je ukusno i samosvojno, da su mu se gospode divile.

Najednom se Zvonimir odlučio i kaže materi, da će učiti žensku krojačiju i da ostavlja trgovinu. Sukob između njega i roditelja je gotov. Mati se ljuti i od jada plače, jer da je to za nju najveća sramota. Njezin sin, pa „šnajdar“, to je ruglo i to ne će biti, dok je ona živa. S tim se slaže i otac. Sav rod skoči, dode i kuma, pa navaljuju na Zvonimira, da ludaka odvrata od te sramote. Mati mu otme haljinice i spali ih misleći da će ga oteći toj „ludosti“. On se ne da i ne može savladati, nego hoće da bude krojač. Ne popuštaju roditelji, ne popušta ni sin. Što ga više sile, da bude trgovac, to njemu trgovina mrža. Dobio jadrnik radi toga i batina, pa uteče u brda,

gdje se hranio voćem i noćio u vinogradskim kolibama. Hvatali ga po brdima i mamili ga, da se vrati kući, a on odlučno govori kroz plač: „Ja ću biti ili ženski krojač ili fakin!“

Otac popusti prvi, a za njim i mati, jer da je ipak bolje, da im sin bude „šnajdar“ nego fakin.

Zvonimir sašije nekoliko svilenih haljinica po svojoj modi i ode u Zagreb, da uči svoju umjetnost. U nekom izlogu u llici izloži svoje haljinice, a ženski se svijet skupljao pred izlogom i divio im se.

Zvonimir se posveti svom dušom svojoj umjetnosti, za koju je rođen. Iz Zagreba ode u Beč u jednu od prvih radnja, a iz Beča u Pariz, odakle se za nekoliko godina vrati gotov umjetnik. Oženi se jednom lijepom umjetnicom svoje vrste i osnuje u prvom katu jedne palače svoj posao, koji lijepo napreduje. Domala steče glas pravoga umjetnika, te ima posla, da ga ne može svladati. Odličan je čovjek, pa i zadovoljan i srećan, a i njegova mati, osobito kad obuče haljinu po najnovijoj modi, kakve nema nijedna žena. Otac njegov i danas se čudi, kako se mogao toliko opirati svome sinu.

* * *

U isto doba, kad i Zvonimir, polazila je školu Zlata, kći siromašna opančara. Moja žena bila joj učiteljica. Mala bijaše lijepo, zdravo i dobro dijete, a krasno je pjevala i pričala. Moja ju je žena s veseljem napose obučavala u pjevanju, pa je mala pjevala kao slavuj. Naumismo, da je kako proturamo u Zagreb, da se obrazuje za pjevačicu, ali nam se ta želja ne ispuni, jer nas premjestiše.

Mene umiroviše, a ja se preselim u Zagreb. Rado polazim kazalište, i kadgod sam u kazalištu, vidim ondje Zlatu. Krasna i fina je to djevojka, vita i povioka, lijepo i dostojanstveno se kreće, a odjevena je vrlo ukusno.

Kad se Zvonimir uredio i oženio, ode ona u Zagreb, da mu bude sluškinja, samo da može polaziti kazalište. Zvonimir radosno primi svoju saučenicu. Ona mu je sobarica, dočekuje gospode i radi što treba. Ona je kao član te srećne obitelji, ali nesrećna, prem mnogo pjeva.

Sastanem se sa Zvonimirom i napokon skrenemo razgovor na Zlatu. Zvonimir mi reče: „Zlata gine za kazalištem. Svu plaću troši na kazalište. Ne propusti nijedne opere ni operete. Sve arije ona pjeva i to s velikim čuvstvom i shvaćanjem. Kad-

god se vrati iz kazališta, onda plače i uzdiše, što njoj nije dano da bude pjevačica. Ja je žalim; ali sad je kasno; ima 26 godina."

Zlata je rođena za pjevačicu. Ima ljepotu i sve darove, a osim toga vanrednu volju za pjevačicu, ali nema glazbene obrazovanosti, pa misli, jer joj tako rekoše, da je zakasnila. Sastanem je za odmora u kazalištu, pa zametnem s njom razgovor i rečem joj: "Kaže mi Zvonimir, da ginete za kazalištem." "Jest, rano moja, i umrijeti ću za njim. Zvonimir hoće, da učim njegov posao, ali ja nemam volje ni smisla za njegovu umjetnost. Ja radim u kući svaki posao, a mislim na kazalište, kao da sam začarana. To je moja muka i nesreća. Prestara sam!" Nato ću joj ja: "Vi imate jaku volju i dara za pjevačicu, a obrazovanje morate steći." "Ali prekasno je", prekine me Zlata. "Ja mislim, da nije prekasno. Ne treba da budete prvom pjevačicom". "O ne", požuri se Zlata, "ja bih bila srećna, da sam i posljednja pjevačica, a poslije bih ja već gledala, da ne budem posljednja." "Ja imam znanaca i prijatelja, pa ću učiniti sve, da vi što prije zapjevate na našoj pozornici", rečem joj srdačno, a ona sklopi ruke i zaplače od radosti.

Krabulja.

Gospoda Zora nije nikad bila u krabuljama. Govoraše, da je to komedija bez duha, prave šale i smisla. Nagovarale je drugarice i prijateljice, da ide s njima u krabulje, jer da je duhovita i dosjetljiva, pa da će biti smijeha i šale; ali ona se nije dala u tu rabotu nego reče: "Lako se zatajiti pod krinkom, da te nitko ne pozna, ali ja ću se s vama kladiti, da ću doći svojoj rođenoj sestri i kumi Ljubici u krabulje bez krinke, s njima govoriti i zanovijetati, a da me ne će poznati. Koja od nas izgubi okladu, platit će 25 kruna za „Družbu sv. Ćirila i Metoda“. I okladiše se.

Poklade su na kraju, a gospoda Zora sprema se u krabulje. Dolaze njezinoj sestri i kumi Ljubici krabulje, a one misle, da je svaka krabulja Zorine visine i stasa, Zora.

Kuma Ljubica bila udovica i imala je sitničariju. Neke večeri zapali svjetiljku u svom dućaniću, a tiho na prstima ude otrcani i zapušteni „vandrokaš“, prava slika i prilika rakijaša i

propalice. Kuma se Ljubica prepane, trgne se i u strahu vikne: „Sta ćete?!“ „Dajte mi borovičke“, zapovijeda vandrokaš osorno i prikučuje se gospođi. „Nema!“ odsiječe Ljubica. „Dajte mi onda vlahova!“ „Nema!“ „A što onda imate?! Do đavla vaša butiga!“ Vandrokaš pođe za pult, a gospođa stane vikati: „Napolje! Napolje ili ću zvati stražara! Nema ništa za vas.“ „A imate li novaca?“ zapita osorno vandrokaš i primiće se ladici. Gospođa istrča na ulicu, pa viče: „Stražari! U pomoć! Porobi me! Stražari!“ Vandrokaš stoji za pultom i čeka. Slučajno dode stari stražar, pa zapovijeda u ime zakona, a vandrokaš ne će da izlazi nego mirno i kao uvrijeđen govori: „Ova je gospođa smiješna. Ja pitam ovo i ono, a ona: Nema! Hoću da vidim što ima, pa pođem bliže za pult.“ „To je lopov! Zatvorite ga! Hoće da me porobi“, viče ljutita gospođa. „Mogao sam vas porobiti, da sam htio, ali ja sam pošten čovjek. Dajte mi za groš sladoleda!“ Stražar izgura vandrokaša iz dućana i hoće da ga vodi u magistrat, a on se opire. „Gdje ti je putnica?“ pita stražar vandrokaša, a on će surovo: „A šta će meni putnica?“ Dode babā i drugoga svijeta, pa svi kao vrane na sovu: „Lopov: Hajduk!“ Stražar gura vandrokaša niz varoš, a ovaj prigovara: „Nemoj ti mene gurati!“ Odoše niz varoš. Putem će vandrokaš! „Ta vidiš, stari, da sam ja pošten čovjek. Daj mi da utečem, dat ću ti krunu.“ „Bitango, ne ide to tako!“ govori stari stražar. „Dat ću ti dvije krune.“ „Pa daj i nosi se, da te više nema.“ „Uteći ću ti onamo niže.“ Kad dodoše do nove kuće, vandrokaš skoči unutra i zaključa vrata za sobom.

Iste večeri uđe u dućan Nikolića „Amerikanac“ i traži cipele. Nose mu cipele i ovakve i onakve, ali sve su premalene. Trgovac napokon ustane i izide iz pisarne, pa donese velike i teške cipele, kojih nije mogao nikomu prodati. „Amerikanac“ i te jedva navuče na noge i reče zadovoljan: „A, ove su dobre!“ Pogode se. „Amerikanac“ vadi novce, broji i nikako ne može da sastavi deset kruna, pa će ovako češući se iza uha: „Šta će sad biti? Fale mi tri krune.“ Na to će gospođa ozlojeđena: „Vi nijeste ni kupac. Vi samo zanovijetate i držite čovjeka za budalu.“

U taj čas stupi u dućan gospođa Ljubica da pripovijeda kumi, kako ju je „vandrokaš“ htio da porobi i da ga je dala zatvoriti. Nato se „Amerikanac“ okrene, pokloni se gospođama i skine brkove govoreći svojim prirodnim glasom: „Evo, sestro i kumo, ja sam dobila okladu, dajte svaka 25 K.“ „Ti si đavo!

rekoše gospoje. Bivši „vandrokaš“, a sada „Amerikanac“, skine brkove i eno pred njima gospođe Zore. „To ima smisla“, reče kuma Ljubica.

Pozvaše je na večeru, a veselju nije bilo dugo kraja, samo stari stražar česao se dugo iza ušesa.

Dobrotvor.

Ima svakojakih „dobrotvora“. Neki hrani krmka što najbolje može, miluje ga i pere, škaklja i češe, s njim razgovara i miti ga, a napokon ga kolje i veseli se njegovoj slanini.

Kramar i lihvar R. računao je ovako: „Ako ne dam ovome narodu kukuruza na vjeru, propast će od gladi, a od koga ću ja onda živjeti?“ I dade mu nekakva kukuruza. Hvali se pred narodom, kolik mu je dobrotvor. Bilo je ljudi, koji vjerovahu tomu tuđincu.

Osnovalo se vatrogasno društvo. Evo prilike, da slatki tuđinac postane njegov dobrotvor, i da se dokopa vatrogasne časti. Darova društvu velike ljestve, koje dosižu do drugoga sprata. Vatrogasno društvo ga odlikovalo. Kako ne bi svoga dobrotvora?! A nitko se ne dosjeti, da je u trgovištu jedna jedina kuća na dva kata i da je ta upravo „dobrotvorova“.

Dobrotvor živi grofovski i vozi se u sjajnoj kočiji, a njegovi slavitelji, siromasi duhom, hodaju bosi i mršavi.

Na Tijelovo najviše paradira dobrotvor. Kaciga mu sjaje kao sunce, niz nju visi crveni konjski rep, trbušinu je opasao sjajnim pasom, a niz bedro visi mu sjajni mač. Stoji ponosno na čelu čete. Pun je, pun, ali sam sebe. Inače praznov, ali dobrotvor ili odličan građanin, čak i pokrovitelj!

Svoju djecu šalje u Zagreb u škole, ali za školu u svom mjestu ne bi dao ni prebijene pare. I tako uživa ugled i narod mu skida kapu.

Ivanova zahvalnost.

Ivan je polazio peti gimnazijski razred u Varaždinu. Teško oboli i ode kući k materi. Rodna mu je kuća bila pod Humom u lijepoj Štajerskoj, u kraju pjesme i radosti. Ležao je jadnik tri mjeseca. Mislilo se, da mu nema pomoći. Obli ga napokon nekakva sukrvica, i on reče materi: „Gotovo je.“ Srećom ipak nije tako bilo. Poslije toga bilo mu je nešto lakše. Napokon se digao. Cijele dane sjedio je pred kućom u voćaru. Htio je silom da živi. „Ne ću ja ipak umrijeti“, reče svojoj materi. „Da ne izgubim godine, idem u Varaždin.“

Onako slab podrani, a mati mu dade popudbine. Dakako išao je pješice. Izišavši iz krasne i mračne šume, dođe na čistinu, na prostranu visoravan, odakle se otvora krasan vidik. Vidi se veliko ravno polje oko Drave, vidi se Ivančica i Varaždin. Iza Varaždinskih brda rudila je zlatna zora, i pomoli se Sunce. Divan i uzvišen prizor! Nakon toliko teških i patničkih mjeseci gleda Ivan opet izlaz Sunca, a mišljaše, da će mu zapasti zauvijek. Stane, skine kapu i spusti je na zemlju. Nigdje nema žive duše. Svuda mir i tišina. Samo slavul pjeva podaleko u prikrajku šume. Digne ruke prema nebu, visoko nad svoju glavu; gleda udivljen i uzbuđen u Sunce i divi se njegovu veličanstvu. Srećan je i blažen, što opet gleda Sunce, hrvatske gore i lijepu Hrvatsku. Ništa nije govorio; govorilo je njegovo srce. Dugo je gledao u Sunce uzdignutih ruku. Tada prošapta: „Hvala ti veliki Bože!“ i spusti ruke.

Za četiri sata dođe se pješke od njegove kuće u Varaždin. Mnogo je puta počivao. Mučan put, ali on ide u život i nada se, da će poslužiti nauci i čovječanstvu. Čini mu se, kao da je ustao od mrtvih, i da je daleko od smrti.

Kad stiže na varaždinski most, zalazilo je Sunce za Štajerska brda. Stane na mostu i gleda bijelu crkvicu i školu na Humu.

Sjutradan, kasno popodne ode u polje k sv. Ani. Vukla ga želja onamo. U polju sve sama visoka raž, a krasna i velika i još zelena. Ni žive duše u polju. Mir i tišina. Uskom međom ude duboko među raž, da ga nitko ne vidi. Sunce je tonulo za Štajerska brda, za onaj krasni Hum, za onaj štajerski raj. Okrene se sunčanomu zapadu, skine kapu, podigne ruke visoko, divi se ljepoti ovoga svijeta i šapće: „Hvala ti veliki Bože, što sam opet ovdje!“

Da je tko bio u polju, i da je gledao onamo, vidio bi, gdje se iz raži dižu dvije mršave, iznemogle ruke.

Vraćajući se u Dugu ulicu, gdje je stanovao, skine kapu. Zvonjela je Zdrava Marija. Duša mu je bila mirna i spokojna.

Naša trešnja.

U Kostajnici bila je usred vrta velika, krasna i zdrava kruška, a radala je malone svake godine. Sirotinjska djeca zalijetala se pod nju i trpala u njedra njezin slatki plod. Gospodarica im baš nije mnogo ni zamjerala. Potijerala ih gdje-kad, kako se gone i plaše vrapci iz pšenice, i to je bilo sve. Bilo je krušaka dosta i njoj.

Starica umre, a vrt dođe u ruke bogata čovjeka, dakako za malen novac. Djeca dolazila i nadalje pod krušku. To je ljutilo gospodara. Napokon posiječe krušku, da ne bude ničija, kad nije sva njegova. Ja sam upravo gledao, kad je pala. Odjeknulo je cijelim gornjim gradom. Mene je zaboljela duša. Da sam mogao, ja bih je kupio samo da živi, cvjeta i rađa, i da se djeca i ona veća i oni mališi zalijeću pod nju.

Tada mi dođe na um naša trešnja. Tako smo je mi djeca zvali. To je bilo u mom rođenom mjestu ispod Huma u zelenoj Štajerskoj. U živici na krčevini, podalje od kuća, a pokraj šume, bila je golema i krasna trešnja kao hrast. Jake grane razbacila je na sve strane, baš daleko. Kora joj se svijetlila zdravljem, kao dlaka arapskomu konju. Veće i ljepše trešnje nijesam u svijetu vidio. Bilo se lako na nju uspeti.

Rodila je obilno slatkim plodom. Plod joj je bio krupan, kožica tanka, a koštica sitna.

Seljak Kuharić bio joj je gospodar. Bio je on slamorezac; rezao je sječku po tuđim kućama. Dobar čovjek i velik šaljivdžija.

Na tu trešnju dolazila su djeca iz sve bližnje okolice. Mi smo imali kojih 15 trešanja ranih i kasnih, crnih i bijelih, ali ja sam s bratom Ivanom rado odlazio na Kuharićevu trešnju, pravo reći na našu trešnju. Na njoj sastalo nas se po desetoro i više djece, pače gdje-kad i po dvadesetoro. To je bio život! Bilo nas je na njoj kao brljaka, a žuborili smo kao brljci. Šalili se

i smijali, da se toga još i danas ugodno sjećam. Milo mi je, kad se obnavljaju te stare uspomene iz dječje dobi, pa bih gotovo poželio, da sam dijete.

I Kuharićeva su djeca dolazila u naše društvo na našoj trešnji, jer je tu bilo ljepše i veselije, nego kod kuće. Gdje kad je došao i slamorezac pod trešnju i s nama se šalio.

Prije 55 godina bio sam posljednji put na našoj trešnji. Davno već nema slamoresca, a izumrla je i njegova loza; ali ja ga se ugodno sjećam gledajući srušenu krušku. Ne znam, da li je naša trešnja još živa. Prije nego odem, kud ode slamorezac, moram i želim, da je još jedamput vidim, i da se s njom oprostim. Ako je više nema, neka živi u našoj uspomeni

Prva zemljička.

Poznao sam ja maloga Marka. Otac mu se bavio pčelarstvom u veliko i s velikim veseljem. Ima nešto kućice pod Oštrom. Pčelari su obično dobri ljudi, ljudi srca. Dolazio sam češće k njemu. Sjedjeli smo pred pčelinjakom, gledali pčele i razgovarali. Mali Marko nije se bojao pčela nego je ocu pomagao sjavljivati pčele, kad su se rojile, čemu su se žene čudile i lude govorile, da to nije bez vraga. Rekoh jednom tomu pčelaru, svome pčelarskom učeniku, da mi se Markić sviđa, pa da se nadam, da će on biti pravi čovjek. „I meni se čini“, prihvati seljak, „jer kad se djeca potuku, on je uvijek na strani slabijega. On se lijepo vlada prema slabijemu, kojega bi mogao ismježivati, izvrgavati ruglu, gurnuti ga i izlupati, a da zato ne bi osjetio nikakvih zlih posljedica, onda je kao sigurno, da je mali po svojoj prirodi dobar.“

Veliki župan B. B. u Gospiću opazi, gdje seljak vodi svoga sinčića prviput u školu. Mali seljačić pođ crvenkapom korača uz oca, a u ruci mu zemljička — gotov događaj u njegovu životu. To ti je naš Marko i njegov otac. Veliki župan, a još veći prijatelj djece, zaustavi dječaka i oca mu, pa ga zapita onako po narodnu: „Mali, bi li ti meni dao zemljičku?“ I mali mu poda zemljičku; župan reče hvala, pa s njom u džep, i kaže zbogom, pa ode. Mali se nije nimalo iznenadio i promijenio. Sjutradan dođe veliki župan u prvi razred, a čim opazi

Marka, koji mu dade zemljičku, reče veselo: „Aha, ti si onaj, koji mi dade zemljičku! A zašto si ti meni dao zemljičku?“ Mali odgovori: „E, kad si bio gladan.“ Nato će veliki župan: „A znaš li ti, tko sam ja?“ „Ne znam“, odgovori mali. „Ja sam veliki župan.“ „Jesi zaista velik!“ Župan podraga mališa, pohvali ga, što mu dade zemljičku i pozove ga k sebi na objed. Malomu napune i torbicu, a u školu pošalju djeci košaru zemljičaka.

Pláč Cigana.

Luja Brkljačićka glasovita je narikača. Ima nešto kućice pod Oštrom kod Gospića. Ne oplakuje ona svakoga mrtvaca, nego samo one, koje cijeni, voli i poštuje. Ona je iskrena i što govori, to duboko osjeća. Prava je umjetnica. Nijesam vidio ni čuo glumice, koja tako oplakuje čovjeka kao Luja. Ona je pjesnikinja i umjetnica oplakivanja i naricanja. Slušajući nju, ja sam plakao kao dijete i vratih se s groblja sav skršen, kao da mi je mati umrla. Luja nariče svom dušom i svom snagom, a poslije toga sva skršena i žalosna iznemogne, ne može da jede ni da spava, nego leži bolesna. Mora da je tako, jer Luja iskrenim suzama oplakuje pokojnika i nariče dubokom boli.

Bio sam na sprovodu u Ribniku kod Gospića. Umrla mlada žena u porodaju. Na sprovodu bilo je mnogo žena. Kako pade prva zemlja na lijes, žene se razidu grobljem i svaka padne na svoj grob. Sve nariču; neka na grobu roditelja, neka nad svojim djetetom. Cijelo se groblje pretvori u plač i jauk, a najtužnije i najbolnije plaču majke nad svojom djecom. Da mogoh, svima bih oživio i povratio djecu. I meni dodoše pokojna djeca pred oči. Ostavih suzan i bolan groblje i žene. Odoh podaleko, ali tužan žamor još se čuo. Onaj dan nijesam bio ni za kakav posao. Onaj priprosti svijet, pa koliko osjeća! Patnik dobra srca! Skinuh kapu tim patnicama.

Dode nedugo iza toga pet Cigana glazbenika. Svi mladi i dobri glazbenici. Prvak im je najmladi, a blijed, nujan i tih. Iznenada umre im drug. Prate ga s guslama na groblje. Ja im se pridružim. Više nikoga nije bilo u sprovodu. Tko mari za Cigana?! Tužni su i zamišljeni. Svi šute. Tako dodoše do groba.

Prvak stane k lijesu vrh glave pokojnikove, drugovi iza njega i stanu guslama oplakivati druga i brata. Gusle su plakale i jaukale, da ni Luja i matere ne plaču bolnije i ne jecaju teže od njih. Dugo plakahu Cigani. Takva plača bez suza nijesam nikada čuo. Grob je zatrpan, a Cigani šuteći odlaze. Ja im s dubokim poštovanjem duboko skinuh kapu.

Bilo što bilo, Cigani su ljudi čuvstva, a to je uvijek krasno.

Zalosna Nova godina.

Zimi prije četiri godine umre u Kavrlji težak i ostavi ženu i troje djece, a nigdje ništa. Djevojčici bilo tek po godine. Jdna mati tu djecu teško hranila i od zla branila.

Najstariji sin Niko svrši pučku školu vrlo lijepo. Bio je premlad, da ide u zanat, pa je okretao ražanj i posluživao po kućama. Umio je kuću pospremiti, počistiti i urediti, da je bila ljepota. Naučio je kod udovice gospoje Milice, koja ga je najviše zaštićivala i pomagala. Najviše je posluživao Milicu. Kad je svršio posao, sio bi u kuhinji. Jednom mu reče gospoja, da ide kući, a on će: „Ja najvolim ovdje sjedjeti.“

Gospoja je imala dva sina, pa je njihovim odijelom i obućom oskrbljivala Niku i njegova brata. Djeca su imala sve najnužnije, samo im je mati bila blijeda i mršava od prevelikoga rada i brige.

Niko je šutljiv dječak, a posla ima dosta, čemu se radovala gospođa. Jednom joj reče Niko: „Mene rado zovu, jer znađu, da ja ne ću uzeti tude. Mene će i majstorica voljeti, kad odem u zanat, jer umijem kuću rediti . . . Ne bojim se ja, da će meni biti zlo.“

Dode Božić i dođu gospojina djeca kući, da sprovedu Božić s materom. Na Božić prostru stol i za Niku, pa će i on s njima jesti za stolom. Htjedoše da ga obraduju i odlikuju, ali ne će on nikako k stolu, „nego će jesti kao svuda u kuhinji. Cedan u temelj i naučio, da jede u kuhinji, ne može da sjedne za kićeni gospodski stol. Jeo je i na Božić u kuhinji.

Tada mu reče gospoja Milica: „Ali na Novu godinu jest ćeš među nama za stolom.“

Na Novu godinu prostru lijepo stô u kuhinji, pa će svi tamo jesti. Teško su gospojini sinovi, od kojih je jedan već tri godine dak u trgovačkoj akademiji, posadili Niku za stô. Gospoda mu prvomu metne juhe na tanjur i stane ga posluživati. Niko se zamisli, gleda preda se i jede. Dode i patka na stol. Baš je krasna. Nudi ga gospoda, nude ga sinovi, a on brizne u plač, jeca i plače, da bi i kamen proplakao. Svojim teškim plačem i bolnim jecanjem natjera i gospodu i sinove u plač. Plachu i oni, ako i ne znadu, zašto Niko plače. Pitaju ga, zašto plače, a on ne odgovara, nego se guši u suzama. „Jesmo li te čim uvrijedili?“ pita gospoda kroz suze, a on odgovara: „Nijeste.“ „Jesmo li ti što na žao učinili?“ pita ga opet gospoda. „Nijeste“, odgovara Niko. Pita ga sin: „A što ti je, za Boga?“ „Sažalilo mi se“, reče Niko.

Ni Niko, ni gospoja, ni sinovi nijesu više ništa jeli od plača i žalosti.

Poslije nekoliko dana odgovori Niko gospoji: „Sažalilo mi se. Na samu Novu godinu umr'o nam otac. On je ležao mrtav. Majka spekla oroza, prostrla stol, skupila nas oko stola. Sjedjeli smo tako, gledali u oca i plakali. Nitko nije oroza ni dirnuo. Plakali smo.“

Ruski čovjek.

Godine 1912. slavila je Rusija stogodišnjicu bitke kod Borodina, gdje je odbila velikoga Napoleona s najvećom svojom saveznicom zimom. Bilo je tu svijeta kao mrava.

Jednoj gospodi iz Moskve ukraše u stisci novac, pa nije imala čim da se vrati kući. U brizi i neprilici lutala je ovamo i onamo, ne bi li našla koga poznata, ali sve uzalud. Umorna i gladna zaustavi se na raskršću i stane gorko plakati. „Što se dogodi, moja golubice?“ začu se duboki glas. Uplašena okrene se i opazi staroga seljaka, koji je prijazno nagovori i kome ona suznih očiju otkrije svoju nepriliku. Seljak se zamisli i svojim suhim, kvrgavim prstima pogladi bradu, koja mu je sezala do pasa; onda izvadi kožnu kesu, sakrivenu na prsima i nabroji joj svojim tvrdim i izrađenim prstima jedan rubalj u samom bakru, sve kopejku po kopejku. „Otkale ste?“ pita go-

spoda seljaka, a seljak pokaže rukom u daljinu. Izdaleka, iz južne Rusije dođe pješke u Borodino, otkale će se opet pješke vratiti. „Gdje ću vas opet naći?“ zapita gospođa. „Ah što, moja golubice“, reče seljak kao u neprilici, „mi se zaista ne ćemo više vidjeti, moja golubice“, i nestane ga među svijetom.

Kod kuće je stari seljak mnogo pripovijedao o velikoj slavi kod Borodina, a nikome nije kazao, kako izbavi gospođu iz neprilike; ali o tom je mnogo pripovijedala gospođa, pa sam i ja to dočuo, a mило mi je, što se to priča.

Braća.

U ratu balkanskih saveznika protiv Turaka bio je srpski vojnik Jovo teško ranjen. Dopremiše ga u Niš u vojničku bolnicu. Odrezaše mu desnu nogu. Svi su ranjenici bili dobre volje, šalili se i razgovarali, samo Jovo je uvijek šutio, a i liječniku je slabo odgovarao. Nestalo je boli i nema više opasnosti, ali Jovo još uvijek isti. Svakoga ranjenika pohađa rodbina i prijatelji, ali Jovu nitko.

Liječnik Oražen, milokrvan Slovenac, trudio se, da razgovori i utješi Jovu, a Jovo uvijek isti mrzovoljac. Znao je liječnik, da Jovu nešto tišti.

Jednoga dana uđe Oražen u dvoranu, gdje je Jovo ležao i začudi se. Uz Jovín krevet stoji deset kršnih ljudi i svi imadu na glavi velike šubare od ovčjega krzna, a Jovo sjedi na krevetu i s njima sav preporođen veselo razgovara. U to će liječnik sav veseo: Kakva je to skupština?! — Nije nikakva, nego dođosmo, da pohodimo brata Jovu; on je iz našega sela. Čuli smo, da je ranjen, pa dođosmo u ime našega sela, da ga vidimo i da mu kažemo, da je on naš brat, rekoše ljudi. On nema ni oca ni matere, ni brata ni sestre, pa je on sada naš brat, brat čitavoga sela. On trpi i za nas je izgubio nogu. On je naš brat i čitavoga našeg naroda. Mi ćemo ga milovati i paziti, pa će lako živjeti i bez noge. Lako za nogu, samo kad je ostala glava.

Jovi je spao kamen sa srca, jer zna, da ne će biti prosjak.

Na odlasku darivahu braća svoga brata novcem i rekoše mu: Kad ozdraviš, javi nam, pa ćemo doći po te, po brata svoga. Na vratima okrenuo se još svaki i nasmiješio Jovi.

I tako je bilo. Selo lijepo dočeka Jovu, starješina prvi ga zagrl i izljubi, a za njim čitavo selo. Bilo je malo riječi, a mnogo suza.

Čitavo selo, i mala djeca, ne zovu ga drukčije nego brat Jovo, a Jovo opet svakoga bratom.

Medet! medet!

U srpskoj vojničkoj bolnici bilo je mnogo srpskih ranjenika. Donesoše i tri Turčina, a oni upropašćeni stenju govoreći: Medet! medet! (milost). Allah il Allah! (Bog). Teško ih je bilo slušati. Mišljahu jadni, da će ih liječnici otrovati.

Tješe ih liječnici, a među njima najviše dr. Oražen, ali oni ne vjeruju, nego ih je te dobrostivosti strah još većma. Čim im dođe do kreveta koji liječnik, oni žalostivo mole: Medet! medet! Allah il Allah!

Vide Turci, da se s njima isto tako milostivo postupa, kao i sa Srbima, ali ne vjeruju još uvijek kaurima (kršćanima).

Kerim je ranjen u stegno, i treba mu nogu odrezati, ali on ne da. Dođe Oražen, pa mekim, materinskim glasom govori Kerimu: Kerime, vidiš, rana ti se gnoji, otrovat će ti krv, pa ćeš umrijeti; daj da ti odrežemo nogu, pa ćeš ostati živ i vratit ćeš se svojoj kući. Kerim će na to: Ne dam! Ti si dobar kao majka, ali ja ne mogu. Što dađe Allah, neka bude. — Opet će Oražen: Kerime, imaš li koga kod kuće? — Imam ženu i kćer. — Ako ne daš noge, izgubit ćeš glavu i ne ćeš vidjeti ni žene ni kćeri. — Kerim uzdahne i reče: Allah il Allah! Ne mogu.

Oražen pošalje po najuglednijega Turčina u gradu, ne bi li ga on nagovorio, da mu odrežu nogu, ali Turčina nema. Pošalje opet po njega, a Turčin odgovori, da se on ne bavi takvim stvarima. Oražen kaže to Kerimu, a ovaj uzdahne i reče: Reži!

Kerima položiše na stol, a on: Allah il Allah! I stisnu zube.

Svršeno je... Kerimu se rana zarašćuje. Opasnosti nema više. Oražen mu ranu nježno previja, razgovara ga, i veselo vrši svoj posao, i smije se i šali, kao da sve to nije ništa. Kerim ne može da mu bude dosta zahvalan. Dao bi mu oči iz glave. Nato mu dađe Oražen cigareta i sam mu zapali. Kerimu

zablista suza u oku i zaboravi na svu svoju nesreću. Pušeći Kerim sav srećan reče liječniku: Brate, boljih ljudi nijesam vidio, nego što ste vi liječnici. Dodi mi za godinu dana mojoj kući, ja ću te počastiti kao brata kavom i cigaretama.

Nedugo iza toga dođe Oračen među ranjenike, da se s njima oprosti, pristupi i Kerimu, stisne mu ruku i reče: Ja odlazim u drugu bolnicu. Nemaj brige. Sve je dobro. Nato sjedne Kerim na krevetu, uhvati se rukama za glavu, zaplače kao malo dijete i zajauče: Avaj, šta ću ja bez tebe!

Uzbudeni i rastuženi Kerim ne može da jede.

Nekoliko dana izatoga slavi bolnica krsno ime. Cijeli dan dolaze u bolnicu gospoda, gospođe, seljaci, seljanke i djeca. Sipaju po krevetima cvijeće i zelene grančice, darivaju ranjenike slatkišima, kolačima i drugim biranim jelom. I turski su kreveti posuti cvijećem i zelenim grančicama, i uz Kerima ima, kao i uz ostale Turke, svega puno. Kerim jede, a oči mu se cikle. Milosrđe jednako je veliko za brata kao i za ranjena neprijatelja. Čovjek je čovjek, ako je gdjekad i strašan, ali je opet čovjek.

Napokon Kerim izade iz bolnice. I na ulici darivahu ga Srbi i Bugari cigaretama i poželiše mu srećan put.

Vraćajući se kući misli u sebi: A čemu se mi tućemo?!

Ivica je došao!

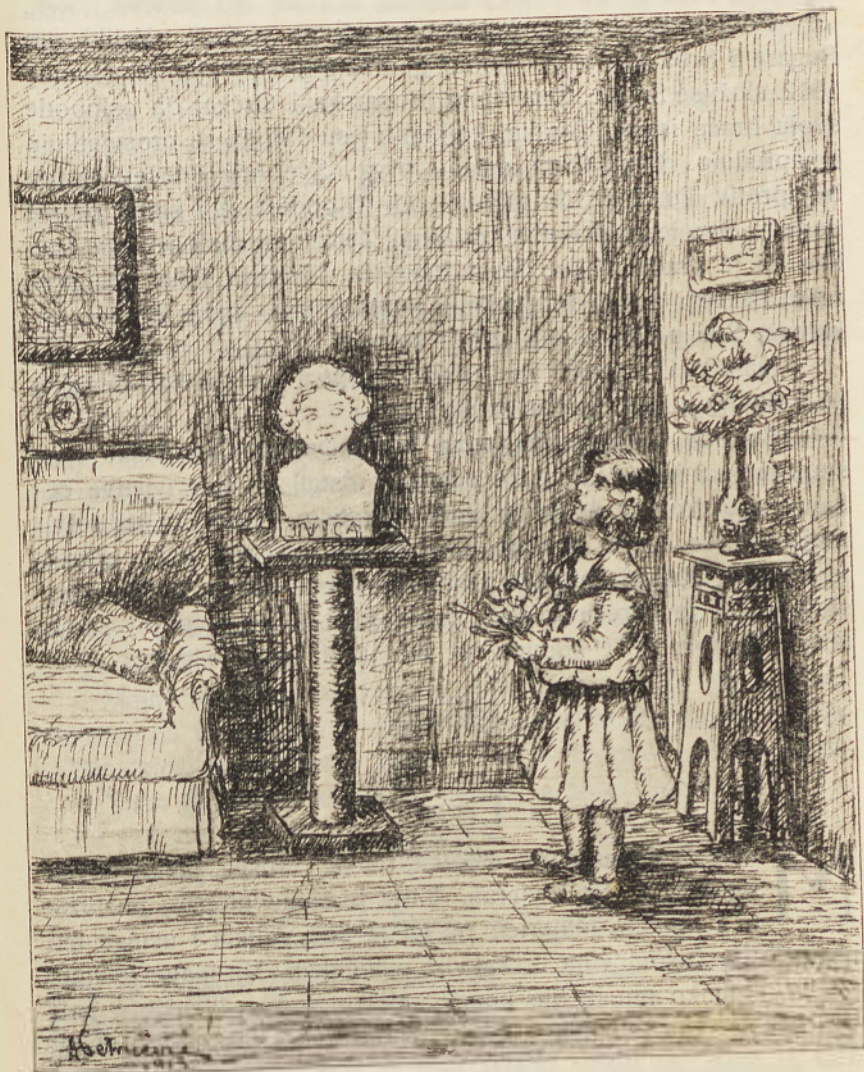
Moj Dušan imao je dva sinčića i malu Danicu. Bila su to lijepa, zdrava i vesela djeca. U dvorištu imala su ljuljačku i spravu za gimnastičke vježbe. Bilo je tu trke, smijeha i vriske.

Mali Ivica se razbolje i za nekoliko dana umre. Teške li žalosti!

Gospoja Č., kiparica, načini poprsje Ivičino u njegovoj naravnoj veličini i daruje ga tužnoj materi. Ivica se smiješka. Lice mu je vedro i veselo. O, kako je drag! Kao da je živ.

Kad je gospoja predala materi Ivičino poprsje, nije bilo Danice kod kuće. Vratila se ona kući, a u sobi nije bilo nikoga. Opazivši Ivicu, krikne: „Ivica je došao! Ivica je došao!“ Smije

se!" Danica skoči i dovuče majku u sobu. Majka pode plaćuci. Mala Danica miluje Ivicu po obrazu i ljubi ga u usta. Ivica se jednako smije, usta su mu malo otvorena, kao da nešto govori.

Mala ga zove: „Ivica! Ivica!“ Nema odgovora. Ivica je hladan kao kamen. Maloj kane suza niz lice. Ali kad ga pogleda u oči, on se smije, on je veseo, pa se i sestrice nasmijesi.

Junački otac.

Turci bijahu nekad strah i trepet Evrope. Bilo je doba, kad u Evropi nijesu imali Carigrad, a i taj su mačem oteli. Podjarmiše i Bugare i Srbe i druge narode. Veliki dio Bugara i Srba bio je pet stotina godina u turskom jarmu. Godine 1912. složi se Srbija, Crna Gora, Bugarska i Grčka, da oslobode svoju braću ispod Turaka, koji im nijesu dali da se prosvjetljuju i napreduju. Crna Gora ustade prva. Sve hrli oduševljeno u boj protiv Turčina. Idu mladići od 16 godina, a i starci od 70 godina. Sve je pod ljutim oružjem. Žene nose hranu i čine sve, kao da je svaka majka devet Jugovića. Nikakva žrtva nije preteška. Bake i majke blagosiljaju svoju djecu, svoje hrabre sokolove. Sve polazi u boj kao u svatove.

Nasrću Crnogorci na turske utvrde i padaju kao snoplje, ali i osvajaju kao strašan požar.

Bolnica u Podgorici puna je ranjenika. Oni, teško i na smrt ranjeni šute i nitko ne stenje, a ostali se šale i jedva čekaju da ozdrave i da pođu opet na ratište. U bolnici leži teško ranjen starac od 70 godina. Dva su mu sina već pala, a treći je u vatri. Obilazi kneginja ranjenike i reče starcu, da će isposlovati, da mu trećega sina puste kući. Na to će joj starac teškim glasom: „Te sramote ne bih ja živ podnio!“

Lisac.

Major P. imao je dva momka, Janka i Miška. Janko je bio marljiv, iskren i vjeran. Gdje je samo mogao, poslužio bi i ugadao majorici, pa ga je ona voljela i usluge mu nagrađivala čašom vina ili kakvim zalogajem. No major je volio Miška, a Janko mu je bio klipan. Miško je bio lijenština, najvolio bi spavati, ali bio je lisac i sluga naoči, kakvih je malo. Kad je znao, da major dolazi kući ili kad ga je gledao, Miško je radio kao da se pomamio, a kad je major otišao, pružio bi se i spavao kao zaklan.

Major je uvijek prigovarao Janku i za uzor mu stavljao Miška. Miško, kadgod je mogao, načinio je Janku bilo kakvu psinu.

Nikako drukčije, nego u majorovim očima Miško pravi momak, a Janko klippan, te klippan.

Jedno popodne izjaše major. Dakako Miško mu na kućni ulaz dovede konja i vlada se, kao da ga je on uredio i opremio. Major ode, a Miško se zavalj u debeli hlad nauznak, pa spava kao uvijek, kad ode major.

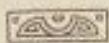
Zna Janko, da će major danas ranije doći nego obično, pa se nešto užurbao. Nosi kistić, crnilo i crvenilo, pa će slikati Miška. Oko očiju maže ga crvenilom, i usta mu crveni sve prema ušima, da budu što veća, a lice i čelo slika crnilom i umeće crvene pruge. Slika Janko, a Miško spava kao top i znoji se, jer je velika žega.

Uredivši ga tako, da se nije znalo, je li davo ili vukodlak, ode i zamoli majoricu, da ga kud pošalje i da gleda, kad se major vrati. Tako je i bilo.

Major se vrati i viče Miška, pa Janka, da mu prihvate konja, ali nema nikoga. Pojavi se majorica i kaže mu, da Miško po običaju spava, dok se njemu ne nada. Major se razljuti i viče Miška, a Miško napokon dotrči s vilama u ruci, kao da je tobože nešto radio, ukočio se i salutira, a major će na njega: „Grdo bo jedna, što to radiš?“ — „Čistim staju, gospodine majore.“ Prihvaća konja, a konj se trza, kao da se plaši groznoga Miška.

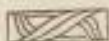
Major se silom kostruši, a majorica hoće da popuca od smijeha, pa će napokon: „Sad vidiš, kako Miško spava, te nije ni čuo, kako ga je Janko slikao.“ Na to se stao i major smijati.

Tako je Janko raskrinkao Miška, a lisac dolijao.

Čovještvo u krvi.

Boj Bugara protiv Turaka bio je grozan. Kod Cataldžij-skoga jezera utvrdili se Bugari. Najednom opaze Bugari, gdje im se Turci bez oružja približavaju oprezno vičući: Gospodine! čuj me! Nekoliko koraka pred Bugarima stanu, pa će ovako teškim glasom: Imaš li hljeba, da mi daš? — Ne, mi jedemo samo kuhani kukuruz, odvrate Bugari. I Bugari podijeliše svoju hranu s Turcima na krvavim opkopima.

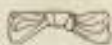

Zuri mu se.

Godine 1912. ranjen bi hrabri Crnogorac kod Skadra. Tursko tane pogodi ga u rame. Nije mu žao, što je rana teška i ljuta, nego što mora sa bojišta.

Otpremiše ga u Podgoricu u bolnicu. Teško mu je, što mora da leži i „dangubi“, dok mu braća udaraju na Skadar kao ljuti lavovi.

Dode mu mati, da ga vidi, a liječnik se sprema, da ga operira. Crnogorac ne da, da ga liječnik omami, nego okrene glavu materi i s njom razgovara, kao da se rana njega i ne tiče. Pita on mater i za djecu i ovce, a liječnik radi i divi se njegovoj srčanosti. Najednom će Crnogorac liječniku: „Žuri se, po Bogu brate, da što prije ozdravim i odem na bojište. Prije će pasti Skadar, žalosna mi majka, nego li ja stignem onamo.“

Mali Milan.

Milanu je pet godina. Ponajviše je među starijim ljudima, pa govori i vlada se kao stariji čovjek.

Zalazi često udovici Milici, a ona ga prima kao svoje dijete. Sinovi su joj na naucima, često je sama, pa joj je mило, kad joj dode mali Milan. On kod nje mnogo puta i ruča, osobito onda, kad ima što po njegovoj volji. Kad vidi, da se sprema pita od sira ili jabuka, on kaže, da će doći na ručak, a svoje obećanje vazda drži. No sprema li se pita od kupusa, njega nema.

Jednom dode baš o podne, a gospođa će: „Milane, danas nema ništa za te. Imam samo ovo malo, jer nijesam znala, da ćeš doći.“ A Milan će na to: „Ništa zato, pa ćemo podijeliti, što ima.“ Gospođa mu se od srca nasmije, prigrlj ga, pa prostre i za nj.

Otkako je Milan dobio sestru, slabo izlazi iz kuće, pa i gospođi. Kad se tko našali, pa kaže, da će mu oteti sestricu, Milan bi se s njim potukao. Onda je goropadan.

Jedne nedjelje o podne dode Milan gospođi, a gospođa leži, pa začuden zapita: „Šta ste vi bolesni?“ — „Da“, odgovori gospođa. Mali sjedne do kreveta, gleda u nju i šuti. Časak

izatoga ode iz sobe, pa ravno u kuhinju. Gleda, a štednjak prazan i hladan. Opet će gospodi: „Vi ništa ne kuhate. Sta ćete vi jesti?“ „Ne ću sad ništa. Ne mogu.“ „Ali jesti se mora.“ To reče i vrati se kući, a naskoro eto ga opet, pa će ovako: „Mi imamo danas dobar ručak, imamo kokošju juhu, imamo kokoš, imamo svašta, imamo puno, ja ću vam dati od svoga, svi ćemo vam dati — vi ste bolesni. Dignite se, pa hajte sa mnom; rekla je mama i ja sam rekao, da ću vas dovesti. Stol je prostrt i za vas.“ „Ne mogu ja, Milane“, odvrati gospoda. Ali Milan hvata gospođu za ruku, pa hoće da je digne i govori: „Vi morate! Ja ne idem bez vas. Obucite se i dobro se ogrnite. Hajte molim vas.“

Gospođa se iznenadi tom Milanovom brigom, ustane i pođe, a srećan je Milan vodi za ruku.

Počast ženama.

Crnogorske žene i djevojke u ratu za oslobođenje g. 1913. donosile su na ratište vojsci hranu i municiju. Kad je ustrebalo, one su pomagale i mužu i bratu i ocu, a hvatale se i puške i pucale. Po pet stotina bilo ih je u isti čas na bojištu. Turci su osobito na njih nišani, pa ih je mnogo palo. Da žene ne ginu, naredi kralj, da nijedna žena ne smije preblizu na ratište. Žene su opet išle u vatru, hvatale se oružja, pomagale ranjenicima i odnosile mrtve i ranjene.

Među silnim crnogorskim stijenama susretne kralj dugu povorku žena, gdje nose ranjenike: muževe i braću. Sve šute, nekima su oborene glave, ali ne plaču.

Kralj stane, gleda, kanuše mu suze i skinu ženama kapu. Odonda su žene opet slobodno dolazile na bojište.

Jedinac.

Poslije bitke kod Kumanova očekivali su Srbi još krvavije borbe na Ovčjem Polju. Prve su išle konjaničke predstraže, da pregledaju kraj i cestu, koja ima mnogo opasnih zavoja, upravo zgodnih za zasjedu. Dodoše do nekoga opasnog

zavoja, gdje bi mogle planuti turske puške i oboriti prve konjanike. Prvi je jašio jedan vojnik, u razmaku slijedila su ga dvojica, pa trojica i sve veće i jače čete. Tik pred zavojem iznenada potjera silno konja neki konjanik i prestigne pred zavojem prvoga vojnika. To nije bilo u redu, i časnik ga pozove na odgovornost, a vojnik odgovori: „Gospodine, on je jedinac u matere, a mi smo tri brata. Lakše će naša mati pregorjeti jednoga sina, nego njegova jedinca.“ Časnik se okrene, odgovoriti na to nije mogao toj velikoj slavenskoj duši i ostavi ga.

I ja se radujem, što sam brat takvu bratu.

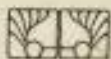
Zabrinuo se mali.

Kad mališ obuče prvi put hlače, velik je to događaj u njegovu životu. Pa kad hlače i prslučić imadu još džepove, to je tek radost! Kad dječarac obuče hlače, onda je tek dečko, a ne da se više u „kikljicu“. Kad mali previše trči na ulicu, mati mu zaplijeni hlače i silom ga turi u kikljicu, pa „curica“ plače i ne ide na ulicu.

Milivoj je dobio prve hlače, pa nitko srećniji od njega. Ode u dvorište, gdje su se igrala djeca. U staji držao kapetan konja, kojega je timario vojnik, dobroćudan momak. Volio je djecu, pa sad dizao na konja jedno, pa drugo dijete. I po troje djece jahalo je na konju. Jahao je i Milivoj u hlačama, i nikad veći i veseliji!

Djeca se rado kupila oko vojnika nesamo radi konja, nego i zato, jer im je pričao lijepe priče i gatao budućnost s dlana.

Vrati se Milivoj u novim hlačama plačući. Mali nikad ne plače, pa mora da mu se nešto osobita dogodilo. Zabrinuta mati zapita ga: „Šta ti je, da plačeš?“ A mališ odvrati: „Kako ne ću plakati... Soldat mi je s dlana gatao i kazao, da ću imati puno djece; a šta ću ja s tolikom djecom, kad sam siromah?!“

Nogijev hram.

Glasovitomu japanskom generalu posvećen je hram. Šinto-religija poštuje velike ljude. U taj hram dolazi velik broj hodočasnika sa svih strana Japana.

Za štovanje Nogija odabrana je kuća, u kojoj je sam Nogi za života štovao svoje pretke. Ta skromna gradnja nalazi se posred posjeda, što ga je general Nogi oporučno ostavio gradu Tokiu. Budući da je sav njegov rod izumr'o, to će zgrada, u kojoj je „posljednji Samurai“ počinio samoubijstvo, služiti za hram Nogijeve slave. U kući je sve ostalo onako, kako je bilo na dan i u času Nogijeve smrti. Zidovi male sobice u drugom spratu još su pošćropljeni Nogijevom krvi. Hodočasnici s dubokim poštovanjem dolaze u te prostore. U vrtu vide se na istome mjestu sjekira i lopata, gdje ju je Nogi ostavio radeći u svome vrtu.

Malo podalje od toga mjesta cvatu ljekovite „kaki-biljke“, što ih je Nogijeva žena posadila u slavu rođenih sinova, „da njezini unuci, kad drveće ponaraste, mogu brati plodove“, kako je sama govorila. Kad to drveće bude cvalo, promatrat će ih samo štovatelji Nogijevi, jer oni, za koje je zasađeno, davno počivaju vječni sanak po humcima oko Port Arthura i Naušana.

Naša kolijevka.

Okolijevko moja, tri si pokoljenja odljuljala, a još se ni rasklimala nijesi! Starinski te je majstor gradio ne žaleći ni drva ni truda. Borovina tvoja u domaćem je boriku rasla. I pod, na kom si se ti ljuljala, bio je od jakih borovih dasaka, od tvoga vršnjaka. Kud si ti dan i noć hodala, ostale su dvije duboke kolotečine. Pod nakon tolikih godina izmijeniše, a tebi moj otac potkova noge željeznim obručem, kao da je znao, kolika ćeš pokoljenja ljuljati.

Mene si prvoga odnjihala; kako je to bilo, ne znam, ali nikad zaboravit ne ću, koliko si mi zadala jada, i meni i materi mojoj. Bio sam najstariji, pa sam morao ljuljati svu braću, a bilo ih je mnogo. To ljuljanje bila je moja muka i pokora. Morao sam slušati i slušao sam, ali teško, da mi se smučivalo. Ljuljajući brata uvijek sam gledao na prozor i samo pogledavao

na bratove oči, a čim bi se one sklopile, ja na prstima napolje, a brat se već krivi. Naopako! Sve bih mu dao, da barem šuti, ali ne će. Što ga duže ljuljam, to manje hoće da spava bez ljuljanja. Ljuljajući zimi brata mislio sam na saonice, na saonik nizbrdice, na sjenicu, kojoj sam namjestio klopku od misirače, da se uhvati; a ljeti slušao krik i vrisku djece, gdje se kupaju u potoku niže kuće.

Imali smo čobana, velikoga klipana, ali je bio malo zvrkast. Ja ga podmitio, da me zamijeni, ali ne će braco, da ga Gašpar ljulja, nego se krivi, a Gašpar ne zna šale, pa ga sad prstima po „gubici“, a sad mu daje „frnjokulu“ u nos. Bratac se krivi kao jare, dotrčim ja, a mali sav krvav. Bilo mi je žao krvava brata i bojao sam se matere. Osjećao sam, da sam veliki krivac. Tarem ja brata, zakrvavim mu sav obraz, a sebi sve ruke. Plače brat, plačem ja, a čujem, gdje dolazi mati. Prepala se mati, prepao se ja još više od materina straha. Kažem materi, što je bilo, i mati me nije tukla. Tukla me je samo jedamput u životu.

I opet sam ja morao ljuljati i uvući dušu u se misleći, da je bolje ovako, nego onako.

Rodi se četvrti brat, a ja i njega moram da zibam. Ne ide meni u glavu, kako da ja moram zibati svu braću, a mene nijedan. Nije to pravo, pa badava. Mati spozna, da je tako, pa mora moj posao preuzeti iza mene najstariji brat. Meni odlanu i ja sam prvi put u životu osjetio, što je sloboda.

Ziba moj brat kisela obraza, ziba i izvrne brata iz kolijevke. Dotrči mati iz kuhinje, degradira novoga ljuljača i opet namjesti mene, jer da ja to najbolje umijem. Nema druge, nego se ja i nadalje moram učiti strpljenju.

Tako je to išlo sve dalje: jedan brat iz kolijevke, a drugi u kolijevku. Učio sam ih, da se i sami ljuljaju, a i ljujaju se, dok sam ja uz njih, ali čim ja odmaglim, žao im je.

Odnjihao sam ih mnogo, i mogu se ponositi, nijedan nije umro. I onda nije nekoliko godina donosila brata. Svake druge godine dolazio je novi, a sad već ima dugo, što ne dolazi nitko. Bilo mi je milo. Kad sam ja malo odahnuo i mislio, da smo svi ovdje, roda donese dvoje — blizance! To me iznenadilo. Sva su se braća radovala, što su dobila sestru i brata, samo meni je bilo krivo, pa nijesam ni htio da idem u kuću. Rekoše materi, da se ja mrgodim, a njoj bilo žao i pozlilo joj. Reče mi tetka, da sam ja kriv, i bilo mi je opet žao. Teškim srcem uđem

u sobu k materi, a ona me kori govoreći, da sam bez srca, da nijesam brat i da bi se morao radovati, što mi je Bog dao prvu sestru i — brata. Ja pokunjen i drugih misli, odgovorim materi: Meni je već dosta te radosti! Mati se razljuti, podigne se iz kreveta i izlupa me nemilice. Zamaglilo joj se i svi smo mislili, da će umrijeti. Sva se kuća razljuti na me nevaljalca, svima padaju suze niz obraze, a i ja plačem. Šta sam učinio? Rekoh, što sam mislio i osjećao, što rekoše i drugi ljudi. Žalosno je bilo u našoj kući i u toj žalosti ja sam osjećao, da učinih veliko zlo. No mati otvori oči, pogleda nas milo, pa i mene, pogladi me rukom po glavi, a ja rekoh: Zibat ću sesticu i brata.

Krstiše blizance: Anku i Jakova. Nijesam odlazio od matere, služio sam je i volio možda više nego prije. Tražio sam, da polože Anku u kolijevku, da je zibam, a oni položiše oboje u kolijevku, jedno prema drugom; a bilo je prostora! Ah, ja sam se obradovao, što ću zibat obadvoje najedamput, a mislio sam, da ću zibati jedno, pa onda drugo, a evo mjesto dva posla ipak jedan! Da sam to znao, ne bih se valjda toliko bunio.

O zibao sam ja još i poslije njih! Zibao sam, nijesam se bunio, ali opet gledao na prozor i bratu na oči.

Davno je to bilo. Anka umrije lijepom djevojkom, Jakov učiteljem, i ostavi šestoro kćeri.

Nema više ni Anke ni Jakova. Nema ih! Meni je danas milo u duši, što sam ih tako lijepo ljuljao, a žalim, što sam ih, kad dodoše na svijet, tako ružno dočekao. Neka mi oprostite. A što ću reći materi? I nje već davno nema. Dobra je bila. Mati sve prašta.

Naša Ljubica.

Polazila je i svršila u Karlovcu višu djevojačku školu, a kći je učitelja sa sela. U nje se sastale sve vrline dobrog djeteta. Bila je zdrava, lijepa, kudrave plave kose, živa, uvijek vedra i vesela, vanredno blage i dobre čudi, vrlo darovita i odlična učenica. I mi učitelji i njezine saučenice, svi smo je voljeli i cijenili, i njom se ponosili, a zvali je: naša Ljubica. Bila je i iskrena, odana, uslužna, marljiva, puna čuvstva, ali ne plačljiva, i krasno je pjevala. Bila je nešto posebna. Takve

učenice, kakva je bila ona, više nijesam imao, a imao sam mnogo odličnih učenica.

Ja odoh u Kostajnicu, gdje sam čuo, da se Ljubica udala za nekoga gospodarskog činovnika. Kostajnička krasna škola bila je gotovo sva u cvijeću i ružama. Jedne nedjelje sjedio sam sa ženom u tom cvijeću, a u cvjetnjak uđe lijepa i živa mlada gospoda, zastane, pa se divi krasnim ružama. To je naša Ljubica! Izadem joj sa ženom ususret i kliknem radosno: dobro nam došla, naša Ljubice, a ona sva srećna pohrli i zagrli moju ženu i stade je ljubiti, jer je i ona bila njezina učiteljica.

Na čitavom biću čita joj se sreća. Priča nam, kako ima troje djece, kako su joj dobra i zdrava, ali da uvijek žali, što joj otac naglo umrije, a da se nije s njim pomirila. Otac je bio odlučno protiv njezine udaje za njezina čovjeka, grozio joj se i štapom, a kad to nije pomoglo, odbaci je posve i nije htio da zna za nju.

„Kad je otac došao u Karlovac“, priča Ljubica, „ja sam se ušuljala u kuhinju očeva prijatelja i kroz prozorčić, kroz koji se jelo daje, gledala svoga oca, gledala sam ga i kroz suze, gledala sam ga, kako se samo gleda dobar otac, koji sve žrtvuje za svoje dijete, a kome nijesam smjela naoči. Da mi je otac poživio i vidio moju sreću, moju djecu, on bi od radosti zaplakao i oprostio mi.“

„A kakav ti je muž“, zapita je moja žena.

„Jako dobar čovjek“, odgovara Ljubica, „dobar, ali rado pije, a onda ima svoje muhe, gdjekad je malo i goropadan, ali kad ga to prođe, opet je dobar, kao dobar dan. Što ću? Bila sam sirota, pa moram hvaliti Bogu, što sam i tu sreću našla.“

„Zašto se tvoj otac toliko protivio tvojoj udaji“, zapita je moja žena.

„Baš zato, što je čuo, da je moj muž zločest, kad popije čašu vina“, odvrati Ljubica. „Ali sam mu zadala riječ i vjeru, da ću ga pratiti do groba, pa nijesam drukčije mogla. Sjećam se još danas, kako nam je g. ravnatelj govorio svakom zgodom, da držimo zadanu riječ, da budemo tvrdi i plemeniti karakteri, a ja to i danas hoću da budem.“

Na rastanku narežem mnogo najljepših ruža Ljubici, da ih nosi svojoj kući, a bilo mi je milo, kao da mi je rođena kći.

Nakon mnogo godina preselim se u Zagreb i nastanim na Prilazu. O Ljubici nijesam ništa čuo, ali eto nje u moju kuću. Siromašno je odjevena i posve sijeda. Vidi se, da mnogo pati, ali ona srećna čud i dobrostivost je ne ostavi i ne očajava. Ima osmoro djece, četiri sina i četiri kćeri. Muž joj se posve propio i izgubio službu. Šta će Ljubica u Lekeniku s tolikom djecom?! Ali jaka je ona i spremna za posao. Seli ona u Zagreb, nastani se na Prilazu, pa će raditi sa svojom djecom i školati ih. Drži dake, manja joj djeca poslužuju, starija instruiraju drugu djecu. Sva djeca izvrsno uče i sva se vrgoše u mater. Najstariji sin napokon donosi svaki mjesec u kuću materi 30 K, drugi 15, a manji kako koji. Majka radi u pisarnici, a jedna kći kuha i radi u kući. Samo otac ne će da radi. Kad mu žena nađe posla i turi ga u službu, on neko vrijeme valjano radi, jer je dobar radnik, pa ostavi službu i pije. Kući ne donese nikad ni pare, nego progoni djecu, koja ga hrane. Mnogo trpe jedna djeca, a mnogo i mati. Sreća, što joj umrije otac, da ne gleda njezine nesreće.

Najstariji sin odlično svrši gimnaziju i polazi sveučilište, zaslužuje novac i sve donese materi. Otac ga grdi, goni ga iz kuće, zove ga bitangom i viče, da on ne će hraniti tolikoga klipana. Sin više nije mogao da podnese tolikih muka, pa jedan i žalostan ode u željezničku službu, a da ne svrši nauka.

Oca odvedoše napokon u bolnicu. Muti mu se pamet od pića. Piše on ženi iz bolnice, da mu pošalje što boljega, da pojede. Starija se djeca tome protive i kažu, da on ima, što mu treba... Mati spremi bolje jelo i sama ga nosi u bolnicu.

„Ljubice“, moja će žena, „a zašto ga ne otpremiš iz kuće, kad ti rastjeruje djecu i živi kao trut?“

„Mislila sam o tom sto puta“, kazuje Ljubica, „ali ne mogu. Nadala sam se, da će se ipak dozvati pameti i popraviti. Patila sam i govorila sama sebi: sad trpi, kad nijesi slušala oca. Kuda će on sad, kad mu je smućena pamet?! Alkohol je najgrozniji davo! Dok je on trijezan, nikad boljega čovjeka. Onda je tih i miran i kao da se kaje i stidi. Malo se primiri, misli i uvijek nešto misli, kao da će se vratiti na pravi put, ali on se vraća u svoju i našu nesreću. Sada, gdje ga ostavlja pamet, ne mogu da ga ostavim ja.“

„Ja ne znam“, prihvati moja žena, „kako si se mogla uzdržati i snaći bez ičije pomoći i još školaš toliku djecu“.

„Ima dobrih ljudi na svijetu, da čovjek ne bi vjerovao“, govori Ljubica. „U Zagreb su me selili seljaci iz Lekenika badova i još su mi dali i žita, i krumpira, i sira, i masti, i živadi i svašta. I obećaše mi, da će mi svake godine dati neki slog krumpira, neki gredu kupusa, neki kukuruza, neki graha, neki slanine, neki što. Ja sam se rasplakala nad tolikom dobrotom i teško rastala s onim dobrim ljudima. I žene su plakale na rastanku kao da su mi sestre. Pisala sam više puta iz Zagreba i zahvaljivala im na dobroti, ali nijesam ni očekivala ni mislila, da oni još misle na me. Ali oni meni prve jeseni pišu, da dođem na berbu, da me čeka sve. I ja odoh. Skupiše i dovezoše mi sve sami ljudi i žene u Zagreb i to čine svake jeseni.“

„Mora da si i ti njima bila dobra i to zaslužila“, reče moja žena. „Tko hoće, da mu svijet bude dobar, mora da to najprije zasluži.“

„A bila sam kome majka, kome milosrdna sestra. Zavijala sam i ja njihove rane. Mogla sam, pa me i veselilo, kad sam dobro učinila.“

„Tješi se. Imaš dobru i vrijednu djecu, a to je velika sreća“, reče joj moja žena.

„Kad ih gledam, kako su dobra, kako marljivo rade i krasno uče, kako gledaju, da mi ugone i kako me upravo žale, kad im gledam u njihove vedre oči i zdrava lica, zaboravljam za sve, što sam prepatila i praštam svome nesrećnom mužu.“

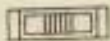
„Ti si uvijek ona naša dobra Ljubica. Sreća je i to, što su ti djeca uvijek zdrava.“

„Jest, jest. Nijesu razmažena. Imadu hvala Bogu dobar apetit, pa ne trebam ni liječnika ni apoteke.“

„I baš je sreća, što ih imaš toliko. Pod svoje ćeš stare dane od sina do sina, od kćeri do kćeri i svi će te na rukama nositi, i nikad srećnije matere.“

„Najmladi mi je sin u prvom razredu učiteljske škole, a neki mi dan reče: Majko, kad budem ja učitelj, svi ćemo na selo, pa ćemo raditi i lijepo živjeti“ . . .

U poreznom uredu radi trideset ženski, a gospoda je Ljubica nad svima. Raspoređuje posao, radi najviše i najbolje, a misli na bolju budućnost i kako će s djecom vraćati ljubav selu Lekeniku.

Kravica.

Na Humu življaše vincilirka sa svojim sinčićem. Nijesu imali nigdje ništa osim mačke i par kokoši. Muž joj je propao u kamenolomu. Da joj bude lakše, moja joj baka po materi darova tele bijelo kao snijeg, da ga hrani i othrani sebi sirotinjsku majku. I tako je bilo. Ivan ga mazio i milovao kao da mu je sestra. Nema lijepa i mila imena, kojim on grleći ga, nije osuo. Hodalo je za njim, kao da bez njega ne može da živi.

Raste Ivica, raste Bjelica i bude dobra muzara. Ali ju je Ivica hranio i mitio, samo on i nitko drugi. Nije dao ni materi da je muze. I bila je Bjelica radost u kući. Bilo je mlijeka, sira i masla napretek.

Godine 1848. išla je vojska drumom ispod Huma, da prijeđe Dravu i prodre u Hrvatsku. Objesni vojnici pucali su na ljude u daljinu. Pucaše i na Ivana, momka od šestnaest godina, i ubiše ga. Jaukala nesrećna mati nad Ivanom i žalio ga svaki, tko ga je poznao, a i njegova Bjelica. Mukala ona, kao da tužna doziva svoga druga i prijatelja, a njega nema, te nema. Donosi joj gospodarica sijena, a ona ne će da jede, hoće da je muze, a ona ne da mlijeka. Tužna žena ne zna, što će. Krava propada i muče. Šta će, ako još i nju izgubi?!

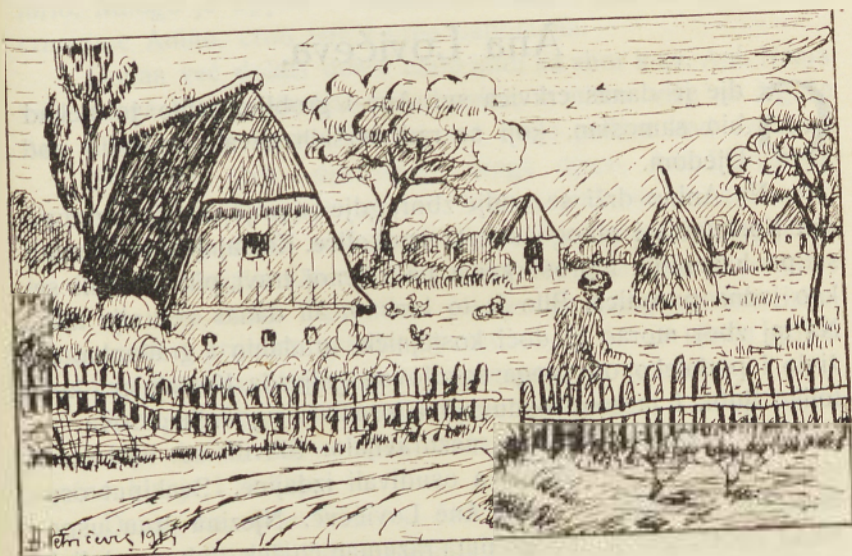
Domisli se susjedov Lovro, vršnjak pokojnoga Ivana, obuče njegov kaput i njegovu kapu turi na oči, pa nosi Bjelici sijena. Bjelica ga ponjuši i stade jesti. Poslije je i Ivanova mati to isto činila i dobro je bilo.

Malo izatoga cijelo se selo smijalo Bjelici i njezinoj sreći. Jedne noći došulja se tat do štalice i izvede Bjelicu. Oti-mala se kravica, ali jači je lopov od nje. Bila je mjesečina i bijelila se kravica na mjesečini, pa da je tko ne opazi, tat svuče svoj kaput i pokrije ju s njime. Došavši s kravom do jednoga potoka, krava se otme i uteče kući, što se vidjelo na tragu. Sjutradan nade žena kaputom pokrivenu kravu u staji. Kaput je dobar i gotovo nov, ali čiji i kako on dođe na kravu? Kravlji trag razjasni svu tajnu. Žena pretraži kaput, kad li u njemu oveća kesa i u njoj dosta banke, toliko ih žena nikad imala nije. Čeka ona, da se javi, čiji je novac, ali mu nikad ni traga ni glasa. Svijet, kad o tom priča, i danas se smije.

Stari Čuta.

Stari opančar Čuta bio je čovjek svoga kova, a štedljiv do škrtosti. Ode on pješke iz Kostajnice u Utolicu, da kupi neku građu. Hodajući mnogo, tako se utruđi i sustane, da mora tražiti kola, da se vrati kući. Zna, da Utoličani voze drva u Kostajnicu i daju voz za dvije krune, pa traži drvvara, da ga odveze u Kostajnicu za krunu, a čovjek traži četiri krune, jer da tobože mora za njega urediti kola i namjestiti dobro sjedalo. Traži stari kola od kuće do kuće, ali ne će nitko da vozi ispod četiri krune.

Gdje se pazari, tamo ima obično malo i neiskrenosti i neistine, pa stari opančar u dugom svom životu hvaleći mnogo opanke, naučio jedno misliti, a drugo govoriti. Gleda on po onim brežuljcima rastresene kućice, pa se uputi do jedne, gdje još nije bio. Nazvavši Boga seljaku, zapita ga: „Sinko, bi li prodao ovaj stozic slame?“ — „Bi, majstore“, odgovori seljak. Pogodiše se. Seljak odmah tovari slamu, a stari se Čuta smije ispod brka. Natrpan je voz slame, stari se opančar uz ljestve popne navrh slame, pa se vozi kao knez. Smješka se i zadovoljan je, a kako i ne će, gdje se onako umoran vozi ovako mekano i badava. Dao je za slamu i vožnju četiri krune. I seljak misli, da je slamu dobro prodao, a ni na um mu ne pada, kakva majstora badava vozi.

Dodoše dopred Kostajnicu. Staroga majstora ipak bilo stid, da se vozi na vozu slame kroz Kostajnicu, pa će seljaku: „Stani, sinko, ja ću onamo do one kuće; imam nešto posla, a ti znaš, gdje je moja kuća, strpaj slamu, a dotle ću i ja stići.“ Ali evo nepritike. Visoko je, a u poteška majstora stare i lomne kosti, pa ne može sići. Seljak mu svjetuje da ostane, pa da će kod kuće prisloniti ljestve; ali ne će Ćuta, nego misli u sebi: „Skidaj ti mene badava i još se malo promučī, kad si tako mudar.“

Ana Lovićeva.

Gdje je danas crkvice sv. Ane i groblje, tamo je nekad bio samostan, koji se radi turskih navala smjestio pod Djedom.

Na Anino drži se ondje zbor, gdje se prije sastajala gotovo sva Kostajnica i mnogo svijeta iz okolice. Kostajničani posjedali su po hasurama i prostirkama na zelenoj travi, pili i častili se, kao jedna porodica. Bilo je to krasno, ali danas već nije tako. Na taj zbor morao je doći kostajnički građanin i građanka, pa živio i podaleko od svoga sokolovog gnijezda Kostajnice, koju toliko ljubi. I ja sam među njima proživio ugodnih časova.

Na zboru se i lijepo nazdravljalo. Slavili se naši znameniti ljudi, narodni borci, a osuđivali izdajice. Svakiput osuđivalo se crno ime izdajice Ane Lovićeve. Njezinu crnu uspomenu spominjao je mnogo puta razuman čovjek, dobar rodoljub, jedan od prvih građana kostajničkih, Karlo Mocnaj. Kad je govorio o njezinom strašnom grijehu, o izdajstvu, i isticao, kako je izdajstvo gadno, sramotno i neoprostivo, sav je narod mirovao i šutio, a neki su sagnuli glavu, gledali u zemlju, kao da ih tišti teret grijeha Ane Lovićeve. I bijela i lijepa brada Mocnajeve onda je drhtala. Bio je on kao kakav biblijski prorok. Podugo poslije toga govora izrečenoga iz dubine duše svijet je mukom mućao.

Narod priča ovako: Dogovorila se Ana Lovićeva s turskim vodom, kako će mu izdati svoje sugradane i toliki narod na zboru sv. Ane.

Oko crkve i u crkvi sabrao se silan narod čist i svečano odjeven. Služila se služba božja. Ana Lovićeva stajala je na brdu

nađ sv. Anom i gledala i na Bosnu i na zbor. Turci se krađu iz Bosne, prijeđu potajice Unu i šuljaju se k sv. Ani. Pritaje se i miruju. Ne vidi ih nitko osim djevojke Ane Lovićeve. Pazi Turčin na nju. Kad je zvono zazvonjelo na podizanje, a sav narod pao na koljena i poniknuo i utonuo u duboku pobožnost, Ana Lovićeva mahnu bijelim rupcem, a Turci nasrnu na svijet i sve sasijeku i popale . . .

Priča se, da je turski vođ, kad mu dođe ususret, posjekao Anu Lovićevu kao izdajicu rekavši joj: „Ti bi izdala i mene!“

Danas nema više u Kostajnici Lovića. Sve je pleme izumrlo. Mnogo je trpjelo i stidjelo se tolike sramote. Samo osta crno ime Anino, crno ime i crna uspomena.

Danas već dolazi dosta malo ljudi na zbor k sv. Ani. Nema više onoga lijepog društva ni zdravica, a nitko više ne žigoše Ane Lovićeve. I Karlo Mocnaj već dugo počiva kod sv. Ane.

Stegnimo srce i oprostimo, draga djeco, Ani Lovićevoj. Oprostimo joj, jer joj je carstvo duhova jamačno već oprostilo. Oprostimo joj, da bi se i nama oprostilo. Oprostimo joj, jer je to ona već okajala. Oprostimo joj, jer nam ona služi za primjer, kako ne valja raditi. Oprostimo joj, jer je mnogo godina izložena osudi i prijeziru svijeta. Oprostimo joj, jer je njezin grijeh dovoljno kažnjen. Ostavimo tu uspomenu, jer je ružna.

Radujmo se, što se osvijestismo. Muslomani u Bosni znadu i osjećaju danas, da su naša braća. Prestalo je srećom dugovječno klanje i mržnja.

Danas na zboru kod sv. Ane peče „Turčin“ kavu i nudi je prijazno nama. Pijmo i zaboravimo!

Ide medo na zvizgu.

Kaze narod, da ne ide medo na zvizgu, a ipak je došao. To je bilo ovako:

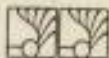
Uoči Svih Svetaca čuvala u Pounju dva momka konje. Noć je bila tamna. Sjedeći kod vatre reče jedan zdčpast, duglih ruku kao majmun, niska, gotovo do očiju zaraštena čela, svome drugu, mršavu i crnu krakanu, kao da je devet godina visio u dimu, ovako: „Čuješ, Šime! Krasne li vatre, da je još tukac!“

„Pa to je lako“, prihvati krako. Ima ih u gazde Janka, koliko hoćeš. Ne će propasti radi jednoga tukca.“

„Pa hajdmo po jednoga!“

Odoše. Ali pred Sve Svece rado se krađu tukci i guske, pa je gazda Janko ležeći na krevetu svaki čas dizao glavu, gledao na kotac i prisluškivao. Pogleda tako, a kotac otvoren. Skoči naglo, uhvati pušku, i poleti u avliju (dvorište), a nedaleko pred sobom čuje topot. Viče, stoj! Stoj, ili ću pucati! Ne će da stanu, a Janko opali pušku u zrak. Zdepanac baci tukca, strugne što živ može niz brdo u jedan dolac, a ono mršavo trkalo u drugi. Janko digne tukca, a bio je odabran, stoji, sluša i šuti, ali ne čuje ništa. Mora da su se negdje pritajili. Sjedi Janko preko pol sata, ne bi li što čuo, ali ništa. Najednom začuje u desnom dolcu tihi fićuk: fit! On odmah prihvati, pa tihano: fit! fit! Iz dna dolca opet: fit! fit! A krako se nedaleko u grmu ispod Janka ućuti, jer lisac razabire zvizgu. Janko zvizne malo jače. Sluša i čuje fićuk malo bliže, pa opet bliže. Razabire čovjeka, gdje lagano ide k njemu, pa zvizne tihano i milo: fit! fit! Tučar pride i spazivši tukca, šapne veselo „Imaš tukca!“ „Imam“, prihvati Janko, ščepa zdepanca, baci ga o zemlju, da nešto u njemu jeknu, a medo tek sad vidi u čijim je šapama i sav se prenerazi. Ne ide mršo medvjedu u pomoć, nego leti kao zec. Janko dađe tučaru par vrućih iza ušiju, pa ga pusti.

Sjutradan smijalo se čitavo selo, kako je medo došao na zvizgu, a Janko je jeo svoga tukca. Medo se nije smio nigdje pojaviti, jer je sve za njim zviždalo i vikalo: ide medo na zvizgu, a osobito vragoljasta djeca. Odonda ga selo drukčije i ne zove, nego Medo Tukac. A Medo ne dira više u tude tukce.

Naretak.

Bilo je to sredinom svibnja, kad je sva priroda cvala i bujala novim životom. Dođe mi prijatelj i lovački drug Nikola Novaković, pa hoće da idemo u prirodu. Tko srećniji od mene! Kud ćemo nego onamo, gdje je najljepše, onamo, kamo hodočaste prijatelji prirode i njezinih ljepota: u šumu Naretak. To je krasota od šume, a po sata vožnje od Kostajnice.

Sav ćemo dan provesti u šumi, a podraniti, da sreća bude duža. Prije zore evo nas već pod Naretkom. Naretak se lijepo rastalasio. To je gust hrastik, kakvih je danas već malo u Hrvatskoj. Kad uđeš u nj, obuzima te neko svečano čuvstvo, kao u najveličanstvenijem hramu. Kad sam ušao prvi put u veličanstvenu katedralu u Milanu među one visoke stupove, što nose zvijezdama osuto nebo, bilo mi je u duši, kao da sam u boljem i idealnom svijetu. Ali kad uđem u Naretak, među ono visoko, ravno i krasno stabalje bez broja i dogleda, koje se diže do 30 m pod nebesa, onda vidim, da je hram u Milanu samo imitacija velikoga hrama, što ga majka priroda stvorila u Naretku. Među tim silnim stabaljem uhvatio se tajinstven i prijatan sumrak, a kad pogledaš uvis uz ona velebna stabla, kroz zelene vrhunce, i kad vidiš ono čisto i modro podnebesje, onda ljepših dvorova nijesi vidio, onda veće ljepote nijesi osjećao.

Uspinjemo se uz brdo pod Naretkom. Svakom je na leđima zelena lovačka torba uprtnjača. Spremismo se bolje nego naš težak, kad polazi daleko na zbor, da ovrši svoj zavjet. Srce nam živo kuca, grudi se šire, prijatna nas toplota obuzima, igra svaki živac, sve veća snaga ulazi u nas, duh je krilatiji i mi osjećamo u velikoj mjeri, kako je život ugodan, krasan i drag.

Još je sumrak. Daleko iza tmastih šuma na istoku kroz vrhove bogatih hrastika prosijeva prvo zlato premile zore. Još malo, pa će Danica pred sjajem istočnim zastrti svoje čisto lice. Uzduh je prijatne topline, čist, svjež, mirišljiv i pun života. Oko nas grmlje, oranice, livade: sve lijepo ispremiješano. Svuda drago zelenilo i cvijeće posuto rosom. U grmlju pjeva slavuj, visoko nad nama žubori ševa vidulinka, a iza nas šumi Una srebropjena.

Sada smo šumi na vijencu. Pred nama diže se naš Naretak. Tiho i lagano stupamo na prag Naretka. Jedan smo tik drugoga. Naše se duše grle od dragosti. Gledamo jedan drugoga i naše prijateljstvo raste. Ne govorimo ni riječi, samo raskrivenim rukama pokazujemo oko sebe svu dragost prirode, svu veliku sreću, u kojoj plivamo. Uđemo u Naretak, u taj veliki hram i skinemo kape. Tu je još mrak, koji osvaja i čarom opaja. Otkriveni stigismo do krasne lovačke kuće, što stoji na najvišem mjestu u šumi. Izvana je sva obložena hrastovom korom. Skinemo torbe i stojimo pred kućom. Stojimo zaneseni i slušamo. Sva šuma pjeva. Toliko ptica nikad nijesam čuo pjevati. Svaka pjeva svojim glasom, a iz svakoga ozvanja radost i sreća. Pje-

vaju slavuji, crnoglavke, crvendaći, zebe, drozdovi, kosovi, čvorci, pogrmuše, klikću žune i djetlići, guču golubovi, grču grlice, žubore i druge ptice i ptičice iz puna grla i srca. Sve vrije pjesmom od stotina grla. Oj velika naslado!

Sviće zora. Cvijeće otkriva svoje lice i opaja te mirisom. Mi još uvijek stojimo šuteći, da ne poremetimo toga uzvišenog sklada i uzvišenog užitka. Najzad progovori Nikola: Slava tebi velika i neizmijerna prirodo!

Pred kućom između četiri vita hrasta naložimo veliku vatru, gotovo lomaču. Navalismo velikih hrastovih panjeva. Zvali smo ih jarčevina. Suhi su i jedri; samo srce. Razgara se vatra, a dima gotovo i nema. Kad dirneš jarilom u vatru, golem roj iskara poleti u visinu. Prava divota! Čini nam se kao oltar u svetoj dubravi starih Slavena.

Sjedimo gledajući u vatru. Slušamo veliki zbor nebeskih pjevača. Razblažujemo se dahom, kojim diše šuma i cvijeće. Sunce se rađa, a mi ga pozdravljamo iz pune duše. Čini nam se, kao da je danas veliki blagdan.

Dva tića u gajbi.

U širokoj našoj okolici stalo se krasti razdaleko, sad na sjeveru, sad na jugu, a nikad u središtu toga velikog kruga. Mudra lija ne krade, gdje ima mlade, nego ide podaleko po svoj plijen, da joj svijet ne uđe u trag. Po tom se sudilo, da su tići u središtu toga tatkog kruga, ali nikako im u trag ući. Središtani opet govorahu okradenima na porugu: „Ako smo ovakvi i onakvi, ali tati nijesmo, jer se u nas ne krade.“ Kralo se najviše pod jesen: suho meso, slanina, živad i rakija.

Navrh vinograda ima kuća, a pod njom duboka pivnica, puna dobra vina i rakije. Gospodar se ne boji tatova, jer nad pivnicom spava vincilir, čovjek jak, srčan, a i goropadan, kad treba. Pod vinogradom je kupusnjak, gdje lovac Ivan noću za mjesečine dočekuje zecove. Na početku zime evo Ivana pod kruškom, na staroj dočki. Donio je u vreći pljeve, turio noge u vreću i sio pod krušku i pazi na kupusište, da mu se sve oči svijetle. Sve je tiho i mirno, a mjesec sja, kao da je bijeli dan.

Nema ništa, a evo ponoći. Čeka on strpljivo, nada se i svaki čas čini mu se, kao da vidi zečje uši. Eno ga, dolazi izdaleka, skreće nadesno, pa se vraća i nestaje ga. Doći ćeš ti, misli Ivan u sebi.

U taj čas otvore dva čovjeka tihano i polako pivnicu, pritvore vrata za sobom, pa toče rakiju u barilac i u boce, trpaju ih u vreću i pijuckaju, a nad njima hrče vincilir, da se čuje u podrum. Uto puče puška kod kupusišta, a jedan tat uhvati vreću, pa trče, što ih noge nose, niz vinograd prema Ivanu, jer im se puška čula na protivnoj strani. Lete oni i lome kolje, da sve puca, a Ivan se prepane misleći, da neka strahota navaljuje na njega, jedva iskoprlja noge iz vreće, i skoči da uteče, a tati se pred njim preneraze, jedan baci vreću, boce zazveče; Ivan leti u šumu, a tatovi na drugu stranu glavom bez obzira. Bila je to trka i stiska, da bi se i žalostan nasmijao.

Ne zna Ivan, je li zec pao ili nije, ali natrag se ne vraća, pa da zna, da će u vreći mjesto pljeve naći same dukate.

Stoji Ivan u šumi pod hrastom i sluša. Nigdje ništa, samo se čuje sovuljaga, pa mu je neobično. Odluči, da ne ide kući bez zeca, te se uputi do kuće svoga kuma, gdje ima također kupusište iza sjenika. Nakon dobra pol sata stigne Ivan do kumove kuće, sjedne u sjenik i čeka i pazi, a misli, da li su ono bili duhovi. Nije sjedio ni deset časova, pa vidi, kako se dva čovjeka šunjaju prema njemu, a svakome kolčina u ruci. Stanu, pa slušaju, obaziru se, pa gledaju i u sjenik. Srećom, što se Ivan dobro zaklonio i stisnuo. Da nijesu to ona dvojica? Šta će oni ovdje? Ne idu li za njegovim tragom? misli Ivan, pa je spreman na svaki otpor. Ali ona dvojica prikuče se prozoru smoćnice, pa kidaju kolčinama rešetku. A to su tatovi! domisli se Ivan, i odlanu mu. Šta će on sad? Bi li opalio među njih, bi li čekao, da uđu? Tako pita Ivan sam sebe. Da ih pusti na miru, načinit će kumu štete. Stanu i slušaju. Jedan se prikuči k prozoru, pa zavirkuje u sobu. Sve je mirno. Sve spava. Vрати se do svoga druga, pa vade polugom gvozdeni krst iz prozora tako oprezno, da se ništa ne čuje. Ivan se odluč, digne pušku, pa opali lupežima pod noge, da ih ne rani. Da ste vidjeli skoka. Ni ranjen jelen tako ne skače. Jedan u skoku nasrlja na magarca, na kom se drva pile, padne navrh glave i jedva se dignе i odšepa. Ivan opali i iz druge cijevi, olovo zazvizdi uzduhom.

Ivan izide iz sjenika, kum iz kuće, a dva lupeža odmiču kao dva zeca, kad ih vižlad goni.

Sjutradan razjasnila se stvar, i dva su tića na putu u gajbu. Kod prevaljena magarca našla se putnica. Ispala je sinoć tatu iz džepa, jedna mu majka! Zove se Ilija Zebić!

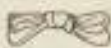
Ivan ode, da vidi, da li je zec ostao na kupusištu. Zec leži ukočen. Pogleda u vinograd i opazi vreću. Boce polupane, a barilac pun stare šljivovice. Ode navrh vinograda, a vincilir mu kaže, da je okraden.

Razgledaju vreću, a na vreći piše: Kovač.

Oružnici uhvate Zebića i Kovača, ali je Kovač nekriv, jer on posudi vreću Ilijinu bratu Stevi.

Nema više sumnje. Oružnici povežu braću Zebiće. Sad dva tića gledaju kroz rešetke kotarskoga suda i hvataju svjež uzduh, a sva je okolica mirna.

Tako je Ivan jedne noći ulovio zeca i dva noćna i opasna tića, a njegov kum kaže, da svako djelo dođe na vidjelo.

Kuća od devet štapova.

U Pounju ima selo, koje ne pozna nevolje i potrebe, a živi samo za se. Ima svega, dobro jede i pije, a ipak od njega zazire sva široka okolica. U nj se ne bi udala djevojka nipošto iz tudega sela.

Kod kuće svi su zdravi, ali tromi i lijeni, a čim štap u ruke, pa odu iz sela, svaki igra drugu ulogu. Premda nemaju nikakva ponosa, hvale se među sobom, čija je kuća bolja. Govore: „To je dobra kuća, ima devet štapova.“ Šta će to reći? Kako da se kuća cijeni po štapovima? To su još prosjački štapovi!

Kad oni naput u bijeli svijet, svaki štap u ruke, a torbu na leđa. Ženske su obično slijepe, dok su na putu, pa ih vode djevojčice, dok su muškarci hromi i svakojako iskrivljeni i zapušteni. Sajmovi i zborovi njihova su dobra tržišta, pa tu jauču i leleču, da ti srce zebe. Majstori su to! Ne vide ni sunca ni mjeseca, ni bijeloga dana, dok ovako žmire i žmirkaju. Djeca vodeći sljepice i slijepce, kako rasipno žive, u dobroj su školi, pa će i ona, kad porastu, biti majstori. Jedan iz kuće od devet

štapova osobit je majstor. U dobroj je snazi, ali šepav i nakrivljen, pa hoda na dva štapa i nosi dvije torbe.

U Kostajnicu ti štapari malo dolaze, jer ih ondje poznaju i mnogi izvrgavaju ruglu. Ali usput navrati se u Kostajnicu onaj majstor od dva štapa i posao mu ide, a kako i ne bi, kad onako stenje, kad gleda kao ludak ili bjesomučnik, kad je sav prnjav kao strašilo, da se djeca hvataju materi za krilo. Došepa on i u kuću staroga Čute. Sjedi Čuta podvitih nogu na kozjoj koži kao Turčin, pa gradi opanke. Pozna on toga majstora i njegovu kuću, pa će mu ovako: „Hajde sa mnom, da ti štogod nadem!“ Vodi Čuta šepavca uza strme basamake (stube) na gornji boj. Šepavac se teškom mukom uspinje i stenje, kao da će ispustiti dušu. Tu se Čuta okrene k njemu, ukoči se, pa će mu oštro: „A imaš li ti, Ilija, dva teška vola?“ „Neman, gazda, ni mačke u kući“, ponizno će majstor Ilija. „A imaš li pun tavan žita, slanine i pastirme?“ „Nemam, gazda, očinjega mi vida“, laže Ilija, „nemam ni miša u kući.“ „Imaš li, Ilija, hiljade u štedionici?“ „Ne znam ja, sunca mi, šta je to“, odgovara Ilija pasjom poniznosti. „Pa kad nemaš, dat ću ti ja“, reče Čuta, istragne prosjaku tanji štap, pe opleti Iliju uz dlaku i niz dlaku, da se sve prašilo, a Ilija poleti niz basamake kao zec i izleti na ulicu zaboravivši da je šepav.

Sažali se prosjak Čutinoj kćeri, pa će mu ona: „Kako si, babo, tako nemilostiv? Bolje da prosi nego da krade.“ „Ništa nije bolje. Jedno i drugo je zlo. Jesi li vidjela, kako je brzo ozdravio?“

Baka i unuk.

U Kavrlji, Uni na obali, živjela baba Pačetinka. Susjedi joj dali, koji dasku, koji letvu, koji gredu, pa joj slupase kolibu, da pod otvorenom sušom ne umre od studeni. Uza svu svoju bijedu bila je uvijek vesela i nije bilo u susjedstvu svatova, gdje ona nije vodila kolo, igrala i pjevala.

Sin joj je pekarski pomoćnik, a radi ponajviše u Otočcu i drugdje. Bio, gdje bio, on pred Božić ostavlja posao, ostavlja oblu pečenicu i bogati stol svoga majstora, pa odlazi, ponajviše pješke u Kavrlju, da božičuje sa svojom materom. Uz dosta oskudan stolić sjedi on sa svojom veselom majkom i sav bogo-

vetni dan pjeva s njom božićne pjesme. I nigdje na svijetu ne bi on ljepše i srećnije proslavio Božić nego u kolibi sa svojom majkom.

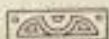

Ima baba i udatu kćer, majstoricu, i maloga unuka, kojemu nije još ni pet godina. Poželi ga baka, pa joj ga poslaše, a baki kao da je ogranulo novo sunce. Bolešljiva je i slaba, ali još uvijek razgovorna i vesela, a kako i ne će, kad pjeva s unukom. Baka hrani unuka, kako može. Ne peče kruha, nema

ni koze u kući, a valjda ni miša, ali sve je unuku slatko, što baka uz pjesmicu daje. Nije baka lijepa starica, pače je ružna, mršava, ali je dobra i vesela, lijepo umije pričati, pa se unuča uz nju privija.

Baka se napokon poozbilji, pa će unuku: „Dijete, ti ćeš sad k svojoj materi. Bit će ti bolje i ljepše. Ona ima svega, puna joj je kuća, a evo vidiš, kako je u mene.“

Na to se unuča zapanji, sklopi ručice i reče plačnim i molećim glasom: „Ne, bako! Ne, draga bako! Nemoj, ja hoću i najvolim da gledam u tebe.“

Džambo.

Džambo je u Kostajnici najpoznatija ličnost. O njemu se može reći, da ga pozna svako dijete. Pa lako ga je i prepoznati. Kad vidite čovjeka, gdje tuma po Kostajnici bos u gaćama i košulji do koljena, te ne znate, je li ženska ili njegova, a na glavi mu nekakva klapava šeširina, da mu se ispod nje oči ne vide, onda znate, da je to Džambo. Uvijek se ogleda, sad desno, sad lijevo, sad naprijed, sad natrag, kao da je nešto kriv. Pogledava i u zemlju, kao da se boji, da ne bi stao na staklo. Takav hoda i po mrazu i kad dobro zastuden, da te jeza hvata. Stari Čuta kaže, da hoda kao pas bez gospodara. Tanki su mu brci pali na usta, a brada ne znam, da li mu je ikad nikla. Ružan je i zanemaren. Čovjek bi rekao, da je lud ili barem sulud, ali nije.

Iz dobre je kuće na selu, kuća mu je puna svega, ali on ne će da radi i da bude kod kuće, nego se klatari kao deseti brat ili izgubljeni sin. Kad dobro izgladni i svega se zla napati, a najviše studeni, vraća se kući, da se najede. Tjeraju ga na posao, a on se izgubi. Nema toga, tko bi njega primorao da radi. Kad mu se rubina sasvim okalja i raspada, on usput gleda, suši li se čije rublje na plotu, pa ako nitko ne vidi, prikuči se, te skine svoje rublje i baci ga, a navuče čisto, kao svoje. Kad nestane s plotu gaća i košulja, onda se zna, gdje su. Ni to ne bi on činio, da psi u Kostajnici na prljavca i odrpanca toliko ne laju i ne nasrću.

Nije tat od zanata, nego će uzeti tude, kad je gladan, jer

on ne prosi i nije prosjak. Zlatnoga prstena ili urice on još nije taknuo. To njemu ne treba. Mojoj je kuharici ukrao s prozora na samo Martinje pečenu gusku, ali ga je ona i isplatila, na što se on ne ljuti, ali pamti.

Ako i laju psi na njega, on je u Kostajnici nekako kod kuće. Svijet se na nj naučio, pa ga ni stražari ne pitaju za putnicu.

Kaže se, da je svako zlo nečemu dobro, pa tako i Džambo. Matere njim plaše zločestu djecu. On je dječje strašilo. Kad ga mati zove s ulice, pa mu pruža komad kruha, onda je to dokaz, da straši neposlušno dijete. Džambo je onda velik, grozi se šakom i udara nogom, mumlja i prevraća očima, kao da će sad progutati dijete. Drago mu je, što ga se barem djeca boje.

Kad dijete ne sluša, mati vikne: Ide Džambo! A kad je dobro, a Džambo prolazi ulicom, mati šapće djetetu: Ide Džambo! I djeca se više plaše Džambe negoli dobre matere, jer ne znadu, da nema matere, koja bi svoje dijete dala Džambi.

Strpljenje.

Bilo nas je šest kćeri, a otac učitelj na selu. Radili smo i živjeli. Pred školom cvale su silne ruže, a iza škole bio je krasan voćnjak. Sve je to zasadio, gojio i milovao velikom ljubavi moj pokojni otac. Bilo nam je lijepo. Svi dobro pjevamo, i mi sestre, i otac i mati. Ne znam, da li se u ikojoj kući pjeva toliko, tako skladno i veselo, kao u našoj obitelji. Mi starije zasluživale smo po nekoliko kruna na mjesec. Ja sam čistila i redila školu, bila sam dakle podvornica, a škola je bila čista i uredna, da mi je bilo milo.

Bili smo složni, uvijek veseli, pa nas je svijet volio i išao nam na ruku.

Desila se prilika i mene primi poštar u N., da vježbam i da učim za poštaricu. Bio je to čovjek mrzovoljast, oštar, čudan i bolestan, ali pošten i točan do krajnosti. Nijedna djevojka ni mladić nije mogao kod njega izdržati. Ja odlučih, da ću izdržati, pa ma na meni i drva cijepali. Ujutru rano odlazila sam željeznicom na poštu, a uvečer vraćala se kući. Nije mi bilo teško, nego teško je otac plaćao to vječno putovanje, jer je moja sestra polazila u gradu višu djevojačku školu.

Da sad vidite, kako sam ja to uredovala. Za jednim stolom radio je gospodin poštara, a podaleko za drugim ja. Svaka stvar u pošti imala je svoje mjesto već mnogo godina. Sačuvaj Bože, da bi se postavila na drugo mjesto, pa bilo to i zgodnije. Crtalo nije ležalo na poštarovu stolu nego je iza mene visjelo o čavlu. Ni knjige nijesu bile pri ruci. Ja se na svom stolcu nijesam smjela ni maknuti. Čim bih se ogledala, već me je korio gospodin poštara. Nikad me nije zvao, da mu donesem crtalo, dohvatim ovu ili onu stvar, nego me je nemilo korio i mrmljao, što nijesam to učinila. Najgore mi je bilo oko prvoga, kad je zbrajao i slagao račune. Onda je grdio sam sebe još ružnije nego mene. Ta njegova pravednost bila mi je neka zadovoljština. Stao bi usred zbrajanja, pa sam sebi govorio: „Ti budalasta glavo! Ti ćeš još poludjeti, ti . . . ti . . .“ Onda sam ja bila u strahu i bojala sam se pravo i dihati. Sjedjela sam kao okamenjena. Ali ja sam odlučila i istrajati. Kad nijesam što znala, onda su padale na me neznalice, budale i svašta. Trpjela sam i nijesam nikad ni riječi odgovorila. To kao da mu se sviđalo. Ocu rekoh samo jedamput, da mi je teško, a on mi reče, da trpim i da je u tom nešto dobra, jer ću se naučiti strpljenju, pazljivosti i točnosti. Spoznala sam, da otac ima pravo.

Napokon, ako i nijesam gledala u lice gospodina poštara, što on nije trpio, znala sam, što on misli. U času, kad je trebao crtalo ili što drugo, ja mu već podadoh. Tada me nije korio, ali me nije ni hvalio, a tako sam u pravi čas i odnijela svaku stvar.

Gospodin poštara imao je gospodaricu, prostu i ujedljivu žensku, koja je htjela, da zaviruje i u poštarske tajne, ali joj gospodin poštara nije dao da stupi kroz ogradu u ured. Svaki je čas dolazila na šalter i tražila gospodina sad četiri filira za peršun, sad dva za žigice itd. Ode gospodin poštara od kuće, a ja sam radila sama u pošti. To me je povjerenje veselilo. Ali eto ti u poštu gospodarice, pa hoće da zaviruje u knjige, a ja ustah i odlučno je otpremim iz pošte. Držala sam, da je to u redu i moja dužnost, ali sam se bojala, šta će reći gospodin poštara. Vratila se gospodin poštara, a ona svašta nalagala na me. Gospodin poštara je izruži, a meni kaže: „Pravo ste učinili! Vi ste muško!“ Ja muško?! Čudila sam se sama sebi.

Sad ja sebi pribavih neprijateljicu, ali srećom gospodin

joj poštar nije vjerovao. Rovarila je protiv mene i grdila me, a ja sam šutjela, što se očito svidalo gospodinu poštaru.

Prošle tako tri godine, pa ja mislim, kako ću od šegrta postati kalfom, ali se o tom ne usuđujem još ni pisnuti. No dođe na poštu mlad dečko da uči poštariju. Bio je darovit, spreman, marljiv i voljan da što nauči. Čitao je i učio marljivo i vladao se kao djevojka. Ni on nije gospodinu poštaru nikad odgovarao, ali ode, jer nije mogao da podnosi zanovijetanje gospodina poštara. Postajao je sve gori i sve bolesniji. Izgrdio me baš ružno, jer mi pade olovka na pod. Ja sam tiho plakala i sakrivala suze, ali gospodin poštar to opazi i bilo mu je žao, pa mi reče milosrdnim glasom: „Ništa, ništa! Zaboljelo me u mozgu, kao da je grom pukao.“ Meni je to bilo dosta, i razvedri mi se lice.

Vježbam ja već četvrtu godinu i osjećam se gotovom poštaricom. Gospodin poštar sve slabiji. I ja sam već bila u strahu, što ću ja, ako gospodin poštar umre. Ali evo moje sreće. Prvoga pruži on meni dvadeset kruna i reče mi: „Od danas imat ćete dvadeset kruna nagrade.“ Ja hoću da mu sto puta zahvalim, a on ne da, nego reče: „Više zaslužujete.“ To nije bilo dosta za željeznicu, ali ja sam bila sva srećna i u slavlju donijela kući dvadeset kruna. O, sad će biti ocu lakše! Siromahu treba malo da bude srećan. Oh, ala smo pjevali onu večer! Pjevali i vodu pili.

Mora gospodin poštar u toplice. Uze dopust, a dođe poštarica, da ga zamijeni. On bi ostavio poštu na meni, ali ravnateljstvo ne da. Zamjenica bila vrsna. Kad je gdje na pošti kakav nered ili pronevjerjenje, onda šalju nju onamo.

Lijepo i lako smo nas dvije radile. Ali gospodarica gospodina poštara zaviruje u poštu, da vidi, što nas dvije radimo. To je ljutilo novu poštaricu. Ude gospodarica u poštu kao u svoju kuhinju, pa tu koješta prenosi i posprema prigovarajući, da ne znamo, što je red i da će nas ona naučiti redu. Poštarica je goni iz ureda, a kad ona ne će da iziđe, izgura je napolje. Svaki dan dolazila je gospodarica u ured, da „pravi red“. Meni je bilo lako, jer sam imala odlučnu i brabru, a i jaku drugaricu, koja ne zna šale, no ona piše, pa brzojavlja ravnateljstvu, da ne može tu opstati. Dođe brzojavka gospodina poštara iz toplica, koja traži, da mu se odmah javi o stanju pošte. Mi odgovorimo, da je sve u redu, ali da nemamo mira od gospodarice.

Gospodarica pisala gospodinu poštaru, da sam ja htjela prodati poštansku blagajnicu. Sto je opet to?!

Vrati se iznenada gospodin poštar i zove nas na red. Sav je uzrujan, pa nas grdi po svom običaju i kaže, da sam ja htjela prodati blagajnicu. Ja mu kažem, da je došao trgovac Božo da vidi našu blagajnicu, jer da kani on sebi jednu nabaviti, pa ako ne vjeruje meni, neka pita Božu.

Dode i poštanski povjerenik, da nas zaštiti. Ispita sve, potjera gospodaricu u njezinu kuhinju, a gospodinu poštaru naloži, da nas moli za oprostjenje. Na to će gospodin poštar: „To ne mogu, jer se to protivi mome karakteru.“ Meni je bilo teško i ja rečem: gospodine povjereniče, dosta je toga. Ne, ne, gospodin je poštar bolestan. Na to će odlučna poštarica: „Kad prašta ova mučenica, neću ni ja drugo, jer je gospodarica u kuhinji i valjda ne će više ovamo.“

Nastade velika promjena u kući gospodina pošlara. Gospodarica imala novaca, pa je zaprosi mlad čovjek, da njezinim novcem otvori gostionu. Ona ode za birtaša, on sve prorajta, a sad joj nabija leđa, i ja imam mir barem od nje.

Jednoga dana dode povjerenik, da pregledava poštu i pita, kako radim ovo, kako ono, a ja mu kažem sve lijepo i iskreno, pa ga još i pitam, kako se radi ovo i ono. On mi prijazno odgovori i na koncu reče: „Gospodice, vi ste načinili ispit. Gospodin vas poštar lijepo opisuje i preporučuje, pa da vam bude lakše, dođoh ja ovamo, da vi ne idete u Zagreb.“ Ja sam se sva iznenadila i sve, sve oprostila gospodinu poštaru, pa i njegovoj bivšoj gospodarici. On je moj dobrotvor. Oh, kako mi je milo, što mu nijesam nikad odgovarala, a toliko mu ugadala.

Dobila sam svoju poštu. Na odlasku zahvalim gospodinu poštaru, a on će mi sav nujan: „Ne zamjerite! Mnogo je kriva ona moja nesreća. Da mi je žena, ja bih je ubio... Ja se za vas ne bojim. Vi ste jedina, koja ste u mene izučila. Vi me ne ćete osramotiti. Toga se ja ne bojim.“ Meni utekoše suze i ja plačući ostavih njegovu poštu.

Pol godine iza toga umre poštar. Ja sam zaplakala. Bio je mučenik svoje bolesti. Dobila sam njegovu poštu. Sad živim s materom i školam svoje sestre. U tri sata noću otpremam poštu, u pet sati jutrom je primam, pomaže mi sestra i ništa mi nije teško. Veseli me posao.

Tako mi je pričala moja Zlata.

Tužan biljeg.

U Bosanskoj Kostajnici, iza džamije na Urijama, a blizu potoka Bubnjarice, odakle je bio već u rimsko doba uveden vodovod u grad, stoji dosta godina jak, dobro otesan hrastov stupac, a na vrhu mu jak ekser (čavao). To su vješala, a pod vješalima grob hajduka Vikala.

Zalazio sam onamo često, da se naslušam pjesme slavuja i kosova, kojih je ondje mnogo i svi krasno pjevaju. Jednom dođem onamo, a Sunce je zalazilo za Zrinjska brda. Napijem se bistre Bubnjarice na izvoru, slušam romon i blagi tutanj Bubnjarice, slušam slavuja i onoga kosa, što sjedi navrh vješala i pjeva iz svega grla i milo i tugaljivo. Bilo mi je drago to kosovo tužno pjevanje, jer mi je svuda žao zaboravljenih i sramotnih grobova, kao i onih ginjenika, što ih ima mnogo po Bosni, od kojih neki imaju stećak na grobu, a mnogi ostaše bez njega. Ne miče se kos nikuda nego pjeva to milije, što Sunce niže za goricu zalazi. Drukčije pjeva kos u sumrak, drukčije u bijelu danu, a nikad mi nije tako tužno pjevao, kao podvečer na onom tužnom biljegu — na stupcu. Sva je krasna okolica mirna, nigdje čovjeka, jer i ovce i goveda odoše kući. Omekšane duše i nujan sjednem na kamen, gledam kosa i slušam ga. Cestom iz Kostajnice dolazi starac seljak, koga su pognule godine i bogzna kakve nevolje. Ne vidi me. Dode pred vješala, stane, skine kapu i prekrsti se, a kos pjeva i ne boji se, kao da starca već pozna. Starac svrši sjetan molitvu i pođe dalje prema Mrakodolu, a ja mu se javim i nazovem Božju pomoć. On je prihvati i stane preda mnom. Što znaš, starče, o ovom grobu, zapitam ga ja, a nemoćan starac sjedne preda me na kamen i počne:

„Znam ti, gospodine, sve. To ti je grob hajduka Vikala. Rod mi je. Ne stidim se. Bio je to kršan čovjek, dobar, miran, pošten i gospodaran — kmet, kao što sam i ja. Ni mrava ne bi zgazio. Da nije bio takí, ne bi ovdje ležao. Davno je to bilo. Ja se još ni rodio nijesam. Lopovi iz tuđega plemena od pizme ubiše mu oca i brata. Počivaju onamo iza Čitluka. U nas za tur-skoga vakta (vremena) sudili mi sami ubojici. Rod je morao osvetiti ginjenika. Tko se ne osveti, taj se ne posveti. Tako je bilo nekad. Krvna osveta! Glava za glavu. Tako smo se branili i čuvali od lopova i krvopija. Znaš, da je rdav čovjek gori od

vuka, a vuk se ne goni vikom, nego vatrom. Nije li se moglo osvetiti ubojici, osvećivalo se njegovoj djeci, pa i trećemu koljenu. Vrebasmo na lupeže, ali nikad zgode za osvetu. Prođe vrijeme, ubojice pomriješe, a grobovi stoje neosvećeni. To je bila sramota na našem plemenu. Uto uđe u Bosnu Austrija, a odonda ne smije da bude krvne osvete, nego sudi sudija. Rugao se svijet Vikalu, što nije osvetio oca i brata svoga rođenog. Žene govorile, da se svakoga mladog petka čuje iz grobova jauk i lelek — i kletva. Mučno je slušati, kad narod ovako govori i sudi. To se ne može podnijeti. Da je meni uspjelo, ja bih trunuo pod ovim vješalima. E, što ćeš! Odbije se Vikalo od kuće na osvetu. Hoda po šumama, sjedi na ras-kršću u zasjedi, ali nikad zgode. Žene iz krvničke kuće čuvaju goveda i ovce i hodaju same, ali na žene se ne diže oružje. Vрати se Vikalo kući nesvršena posla, a selo mu se ruga i zove ga kukavicom. Uh! Ruglo! Nije lako ni dušmana ubiti. Treba zažmiriti i stegnuti srce i zube. Rekao tko, što mu drago, to je mrsko i strašno. E, što ćemo! Ostavi Vikalo opet plug, ženu i djecu, ponese rakije, da pije i začoravi, pa ma i sam poginuo. Peče ga u duši, a tišti sramota pred selom i narodom. Uхвати na putu u Balju unuka ubojice svoga oca i brata, pa ga veže i vodi na grob svoga oca. Sjednu na grob. Pije Vikalo rakiju i daje svome sužnju, da pije i on. Ubije ga. Rasiječe ga na dvoje. Jednu polovicu s glavom položi na grob svoga oca, a drugu na grob svoga brata. Svrši i pije opet.

Tako sruši čupriju za sobom i nema mu više povratka kući. Odmetnu se u goru, i razvikaše ga hajdukom. Goni ga potjera i najzad uhvate ga živa. Sudilo se onda oštrije nego danas, pa ga osude na vješala. Podigoše ova vješala i sjutra dan će ga vješati, a on noću uteče. Namjestilo se tako, pa eto. Potjera opet za njim i serežan ga ustrijeli eno u Balju. Dovezoše ga u konak mrtva i ukopaše ga pod ova vješala, koja su mu biljeg i stećak. Bog mu dušu pomilovao! Ako je zgriješio, platio je svoj grijeh, a ja na dan njegove smrti palim svijeću za njegovu dušu. Poginuo je nesrećnik, ali obješenjak nije."

Ja bih nekako volio, da nema toga stupca, jer mi je mrsko svako mučilo, rečem ja.

„Neka ga“, odvrati starac. „On je osvjetnik, a nije lupež, a pitam te, gospodine, je li i ovo osveta? Je li stupac, na kom

čovjek nije visio, biljeg osvete? Bilo kako mu drago, prosti Bože svima!"

Nestat će stupca i mrak će pokriti sve.

„Ote mrak. Ostaj srećno“, reče starac i pođe uzbrdo u Mrakodol, a ja ravnicom put Kostajnice. Nestalo je kosa, a iza Balja pomalja se pun mjesec, osvjetljuje srebropjenu Unu i sav onaj divni kraj, pun uspomena krvave prošlosti.

Mali Ivica.

Mali je Ivica zaista dobro dijete, a svoje stvari čuva i drži u najboljem redu. Čim se pojavi prosjak, on zove majku, da mu što odnese. Čim prosjak zamrmlja pred vratima, evo njega da vidi, je li prosjak. Nađe li se zdrav i mlad, on zatvori vrata, pa će materi: „Ništa. Mlad je i zdrav.“ Videći mali staru kukavnu ženu, gotovo slijepu, gdje ne može da pogodi kući, poleti k njoj, prihvati je za ruku i odvede kući. Mališ je bio veseo, kad je mogao kome pomoći. Rado je s majkom polazio na trg, pa bi joj s veseljem nosio piliće i povrće. Kad se pak igrao s djecom, volio je da bude konj nego kočijaš, volio je da vuče kola nego da se vozi. U šestoj svojoj godini već je dobro plivao, što za djecu na Uni nije ništa nova. Nesamo to, nego je on znao veslati i lađom upravljati, da ga je bilo krasno gledati. Bio je i sokolaš, a vježbao je i stupao ponosito i držao se kao sokol. On je i barjak nosio. Imao je i baščicu kao kakav gazda, a i sav glavni vrtljarski alat: lopatu, motiku, grabljice i tačke. U svoje cvijeće i povrće nije dao nikome dirati. Da, uz bašču imao je i svoj mali ribnjak, u kom je držao dvije žabe, kornjaču, nekoliko ribica zeka, karasića i dr. Kad mu je koja propala, uhvatio bi drugu. Pilići su bili njegovi, janje njegovo, a dakako i pas i mačka. Imao je i krasnoga starog kokota, ali ga nije dao klati. Kad ga je stara tetka htjela ražljutati, grozila mu se, da će zaklati kokota. Jednom se mali igrao u dvorištu, a kokot mu skoči na leđa i stade ga kljunom udarati u glavu. Mali ni da bi pisnuo, nego kokota za vrat, pa udri po njemu. Hoće mati da zakolje oroza, ali ne da Ivica, nego smišlja, kako će ga od toga odučiti. Čuo on, a i iskusio, da je baguš ljuta i gadna stvar, pa smisli svoga kokota liječiti

tim melemom. Sluga Miško pušio lulu, pa pričao, kako njegov baguš omami i ljutu zmiju šarulju. Igrao se Ivica opet u dvorištu, a oroz mu skoči na leđa, udari ga kljunom kao čekićem

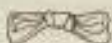
klepcem, da je krv potekla. Ivica opet kokota za vrat, povali ga na zemlju, uzjaha ga, stisne koljenima, a lijevom ga rukom drži za vrat, da su kokotu iskočile oči. Vikne Miška i traži ga, da mu iz lule iskopa baguša. Ivica primi dobru gvalju baguša,

razvali kokotu kljun, turi mu baguš duboko u grlo i pusti oroza. Oroz je otresao glavom i kihao, a Ivica ga gledao rekavši: „Ja ću te naučiti pameti!“ Kokot je dugo kunjao, ali nikad mu ne dođe na pamet da skoči Ivici na leđa.

Kad Ivica pođe prvi put u školu, mati mu dade lijepu pernicu i u njoj pero, olovku i drugi pribor. Ta ga je pernica baš veselila. Putem opazi tu pernicu neki deran, baš i klippan, pa mu je otme, a u taj čas raspali se Ivica pravednim gnijevom; pravno čuvstvo i nagon za odbranu učine svoje, pa lupi otimača u nos, da mu poteče krv. Videći Ivica krv, prepane se i bude mu žao. Ali da ste sad vidjeli trke! Deran se stao derati, kao da mu živu skidaju kožu, mati ga vodi učitelju u školu, a na Ivicu padaju hajduci, ubojice, prostaci i slična imena. Ivica se sav prepao. Ni sam ne zna, kako je mogao to učiniti, a u toj vici i galami osjećao se krivim. I učitelj, koji ga nije poznao, osudi ga po toj krvi i grdnjama kao surova i pokvarena dječaka, koji se već prvoga dana tuče i razbija na cesti. Ivica nije ni u koga dirao, ali nije dao ni u svoje dirati. Dobro je on znao, što je moje, što tvoje. Ali ni u njega nije više dirao onaj klippan.

Tako mali Ivica dođe na zao glas. Stara tetka mu je govorila, da će biti lopov, a brižljiva je mati plakala. Tetka, koja nije djece nikad imala, za uzor je stavljala susjedova Slavka govoreći: „Slavko je dobro dijete. To je dijete! To je odgoj! Otela mu tuka pitu, a on ni da bi dirnuo u nju, nego se plaćući tuži materi, a mati mu dade opet pite. „Tko tebe kamenom, ti njega kruhom.“ Kad su tetkine prodike dodijale Ivičinu ocu, odreže on: „Miliji je meni onaj otimač, komu Ivica razbi nos, od Slavka, koji svoga prava ne brani. Tko svoje ne brani, zlo prolazi. Ivica nije svetac, ali će biti borac.“

To je Ivica čuo i bilo mu je milo.

Hamdija.

Hamdijin otac drži, da čovjeku težaku i zanatliji ne treba škole i da im je škola škodljiva, ali Hamdija uteče u školu i uči, da je ljepota. Hamdija se drži knjige, a otac ne može to da gleda, pa ga kori i goni od knjige. Majka mu je živa

dobrota i duša od žene: mila, milostiva i vrijedna. Hamdija se uvrkao u nju i na nju je nalik. Njoj je bilo milo čuti i srce joj raslo, kako učitelj Hamdiju hvali i drugima za uzor stavlja.

Najveća želja Hamdijina je bila, da bude narodni učitelj. On ima za to veliku volju, a on hoće to da bude, pa će i biti.

Svrši nižu gimnaziju, pa evo i učiteljsku školu i ovako vrijedan i lijepo spreman, dobije učiteljsko mjesto u svom gradu rođenja. Mati mu se tome radovala i gledala u svoga sina kao u kakva sveca, dok je otac još uvijek mrmljao i prijekim okom gledao na njegove „švapske“ haljine misleći, da mu se sin iznevjerio i pokaurio.

Hamdija primi prvu plaću. Kad mu je mati vidjela toliki novac, sva se obeznanila i gotovo nije vjerovala svojim očima, ali otac na te pare, kojih doduše nije bilo mnogo, nije ni gledao.

Prvo je Hamidiji bilo, da kupi materi veliku džezvu (sud za crnu kavu). On i mati najvoljeli su piti crnu kavu. Pije mati sa sinom crnu kavu, pa se osjeća kao da je u raju, dok mu otac ne pije crne kave.

Čita Hamdija materi štiva iz čitanke, jer ona voli da zna, što piše u toj čitanci i što to djeca uče u školi. Sve joj se svida, pa žali, što i ona ne ide Hamdiji u školu. Tada reče otac: „Sve su ovo besposlice. Valja ti samo ona, što kaže, kako ne valja odgađati na sutra, što se može učiniti danas. Ta valja, drugo je sve ništa.“

Zapitam mladoga učitelja Hamdiju, kako mu je, a on mi sav blažen reče: „Izvršno, divno, nikad bolje! Najmlađi sam, pa me premještaju sa škole na školu, da zamijenim bolesna učitelja. Bio sam već na tri škole, a svuda su djeca plakala, kad sam ih ostavljao. Carevi i kraljevi, ako trebaju sreće, neka dođu, ja ću im dati i još će meni ostati napretek.“

Ja sam se radovao tome učitelju i rekao, da je za djecu najveća sreća dobar učitelj, a za učitelja djeca, koja ga vole, a plaću, kad ga izgube.

Pričao mi je Hamdija, kako voli oca, ali ipak ne toliko, koliko majku, pa dovrši:

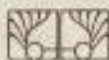
„Nema toga, što ja ne bih materi učinio. Ali desi se neprilika. Dode žena k mojoj materi, pa plače, moli i zaklinje moju mater, da joj dadem i sinu prvi red, da ne ponavlja razred. Mati je moja milostiva srca, pa mi to kaže i moli me kao za svoje dijete, da ga pustim u viši razred. Kažem materi, da to ne može

biti, da je mali nevaljalac, da ništa ne uči i da mu nijesam dao ja drugi red, nego hodža iz vjeronauka. Tada će mi mati, da ja to izmolim od hodže. Ali ja to ne mogu da činim, ja učitelj, pa da molim hodžu, da to učini nevaljalcu! Nijesam to mogao nikako da učinim, a bilo mi je teško na srcu i žao matere. Mati me uvjeravala, da će hodža učiniti dobro djelo i da sam Bog voli milostivo srce. Pol godine me tako mučila materina želja i molba. Nije vjerovala ni nevaljalčeva mati, nego dolazila k mojoj materi da isplaće milost za svoje dijete. Htjela je svom silom, da joj sin bude učitelj, kao što sam i ja, pa da bude srećna, kao što je moja mati.

Primače se konac godine, pa dođe hodža, da upišemo redove učenicima. Tada će hodža o našem nevaljalcu: Ne znam šta ću od ovoga nevaljalca! Neka ga voda nosi, dat ću mu prvi red, kad je inače izbasao iz svih predmeta. — Hodža to učini, a meni kao da je težak kamen spao sa srca. Mojoj se materi želja ispunila, ako i bez moje muke. Ja sam ostao dosljedan i opet veseo.

Kažem to materi, a ona sva srećna speče odmah kavu i nas dvoje točimo kavu iz velike džezve, ali gledaj čuda! Moj otac prisjedne k nama i nekako je zadovoljan. Godinu sam dana učitelj, nosim uvijek fes i nijesam se iznevjerio očevoj vjeri, pa se ocu povratila vjera u me. Sad nam je lijepo, a ja sam uzeo još veću džezvu.“

Kolika li se sreća naseli u malu kuću i malu porodicu!

Otac Luka.

Godine 1913. mobilizirala se naša vojska, pa moradoše i stariji pričuvnici pod pušku. Mnogi ostavi, pa i Luka, ženu i djecu samu kod kuće. Žene, koje su imale na čem, orale su same i patile svakojako. Lukina susjeda ostala bez čovjeka, kao bez desne ruke, ali je imala bar dva konja. Kud će nesreća nego na sirotinju. Ona timarila konje, a konj je udari kopitom i žena umrije. Što će sada njezina siročad?! Nigdje svoga. Dovede ih u svoju kuću Lukina žena, pa ih tješi i miluje i hrani kako može.

U to doba bilo je u vojsci špijuna i izdajica. Stalo se svuda, pa i u vojsci, dobro paziti na sve, na vojnika i časnika. Dode prijava, da neki vojnik svaki drugi dan nosi paket na poštu. Bit će u tom ili krađa ili izdajstvo! Sastavi se brzo povjerenstvo od majora, kapetana i vojnika, pa će na poštu. I dode vojnik s paketom, a to je bio Luka. Uhvate ga. Sav se prepao. Otvore paket i imaju što da vide. Svi ostaše duboko potreseni. U paketu su kore i komadići vojničkoga hljeba i ostaci mesa, a uza to i 12 filira, što ih je Luka kupio svaki dan od svojih drugova i slao svojoj ženi i djeci.

Dirnuti časnici skupiše među sobom novaca i poslaše Lukinoj ženi.

Ondonda i časnici i vojnici zovu od poštovanja toga čovjeka otac Luka.

Nesrećnici.

Ljeti godine 1911. dogodio se u karlovačkom kotaru na kranjskoj međi strašan događaj. Bila je velika suša, pa ponešto stalo vode. Siromašne seljake Pravutince snašlo veliko zlo. U onom kraju netko noću potpaljivao kuće. Seljaci cijele noći čuvali kuće, dozivali se i pucali, a kuća planula sad ovdje, sad ondje, a svaka izgorjela do temelja. Ljudi tražili pomoć od vlasti, a ni otkale pomoći. Oružnici obilaze sela, svijet očajava, cijele noći obilazi kuće i sela, a sve uzalud: i po dvije kuće gore u jednoj noći. Kao da se zlo urotilo protiv onih dobrih, miroljubljivih, ali zapuštenih i neukih seljaka. Groze se, da će palikuću, uhvate li ga, živa baciti u vatru.

Prođe mjesec dana, pa drugi, kuće gore, a palikući nigdje ni traga. Seljaci obdan teško rade, a obnoć ne spavaju. Žive u strahu i već su malaksali. Nije ni čudo, što su do krajnosti ogorčeni, gotovo bijesni. Ništa naš seljak ne brani tolikom žestinom, koliko svoju zemlju i ognjište. Za brazdu zemlje on daje i glavu.

Nerodna je godina, bit će gladi, a kako će se zimovati bez kuće i krova!? Što čeka te ljude?

Zatekoše u kukuruzima putnika, četkara, i digoše viku, a on bježi. „To je palikuća, to je onaj pravi!“ Hvataju ga i na

konju i uhvatiše ga. Lete ljudi, žene i djeca sa svih strana, pa viču i galame kao pomamni: „Ubij ga!“ Tuku ga štapovima, vilama, srpovima i šakama. Sile jedna četkara, brata Čeha Touhačka, da prizna, da je on palikuća. Sav je krvav, sav isprebijan, ali odgovara, da on ne pali kuća. Svjetina se strčala, ima stotina ljudi, a gotovo svaki ga tuče i viče: „Ubijte ga!“ Ljudi obnevidješe i kao da im se pomuti pamet. Stežu mu palce u lisice, da prizna svoju krivnju, a on pada od muke na zemlju govoreći, da ne pali kuća. Biju ga i stežu, a jadnik napokon reče, da pali kuće. Razjarena svjetina vjeruje, da je uhvatila svoga zlotvora, pa viče: „Udri ga!“ Biju ga i dobroćudni ljudi, biju ga i oni, koji su ga prije branili; biju ga, jer ga biju i drugi. Misle, da je grijeh ne tući tolikoga zlotvora.

U toj grozoti bilo je i svijetlih časova. Jadni Touhaček zamoli vode, a jedan čovjek, koji ga je prije tukao, donese mu vode u šeširu, a jedna žena metala mu zemlju na ranu, da mu zaustavi krv.

Vuku ga u Paku, da ga predadu općinskomu odborniku. Susretnu ih Pačani, pa i oni po njemu. Odvukoše ga pred kip Bogorodice, jer da je vrag s njim. Touhaček ne može da umre. Strašno je to, jer je nekriv!

Netko vikne: „Slame! Donesite slame!“ Zasuše ga slamom i zapališe je. Slama izgori, putnik sav ispaljen, a još živ. „Vrag je s njim!“ viče stariji čovjek, koji je u Americi bio na radu, pa opali dva puta iz revolvera jednoj žrtvi u glavu.

Touhaček se smiri. Smiri se i svijet i osjeća, kao da je učinio dobro djelo. Kuće su gorjele i nakon toga.

Sud zatvori 22 seljaka i dvije seljakinje. Rasprave vodile se pred sudbenim stolom u Zagrebu koncem mjeseca studenoga iste godine. Gotovo svi seljaci su nepismeni, a svi neporočni. Svi su satrveni i potišteni, svi plaču i kaju se, što ubiše čovjeka ni kriva ni dužna. Svaki skrušeno priznaje, što je učinio i govori, kako mu se pomutila pamet.

Slušaatelja ima u sudnici vrlo mnogo i svima je žao tih jadnih, ali u duši dobrih ljudi.

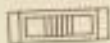
Državni odvjetnik tuži ih sve radi umorstva. Poslije dovršene rasprave govoraše sat i pol protiv njih. Traži, da se kazne smrću. Okrivljenici sagnuše glave duboko, pa i jecaju i plaču, da bi kamen proplakao. Osjećaju se krivi, pa nitko da

bi zamolio oprostjenje. Touhačkov otac traži 20 kruna na mjesec otštete za svoga sina, koji ga je starca potpomagao.

Branitelji ih lijepo brane, dokazuju, kako nijesu krivi, što su zaostali, što nemaju škole i što su pali u očaj i bludnju. Jasnici jecaju i plaču.

Izreći će se osuda. Potišteni i utučeni okrivljenici ulaze u sudnicu. Blijedi su i slabi, kao da dolaze iz groba. Sad će im zazvonjeti zvono na umiranje. Predsjednik suda izriče osudu na pamet i kaže, da se svi određavaju od optužbe, te završi: „Jeste li razumjeli, da ste riješeni od optužbe?“ Okrivljenici ne odgovaraju, nego jecaju i plaču. Braniteljima razvedri se lice, a slušatelji udariše u pljesak kličući radosno i burno: „Živio sud! Živio sud!“

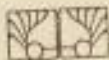
Ljudi se vrate k svojim kućama i dogovore se, kako će pomagati Touhačkova oca. Svaki mjesec šalju mu 40 kruna.

Jedinstvo.

Potukoše se u Berlinu Nijemci, daci s radnicima. Daci izlu-paše radnike do krvi i još ih lupaju nemilo. Gledaju ih daci Slaveni, jedan Hrvat, dva Srbina i dva Slovenca. Bilo našim ljudima žao njemačkih radnika, pa će Slovenac ogorčeno njemačkim dacima: „Zar ih se nijeste još dosta natukli?! Kad vam se hoće toliko tučnjave, udrite mene! Nijemci se tuku mahnito, a naši daci udariše po njemačkim dacima, da odbrane radnike. Radnici ostaviše svoje Nijemce, bace se na naše dake, pa udare po njima vičući: „Verfluchte Polaken!“ Tako Nijemci u Berlinu zovu Slavene.

Naši daci odnesoše dobrih batina. Tada će Slovenac krvava čela: „Pravo nam bilo. Mi smo bili uvijek tudi sluge. Tukli smo se i prolijevali krv za Nijemca i drugoga tudinca i za hvalu primali batine, a klali se među sobom. Zapitali našega čoravca, tko mu iskopa oko, a on odgovori: Brat. Na to će prvi: E, zato je tako duboko! — Vrana vrani ne vadi očiju, ali mi bratu vadimo, i tako nas ima mnogo slijepih i čoravih. Hoće li nas Nijemac naučiti pameti?“

KAZALO.

	Strana
Zlatna kapa	5
Pomirenje	6
Jedan od najljepših dana	9
Jusuf (sa slikom)	10
Prosjak od zanata	13
Plemenita duša	15
Galovčuš (sa slikom)	19
Protiv alkohola	23
Bez ruke	24
Bili smo dečki	24
Mudra majka (sa slikom)	27
Ili krojač ili fakir!	28
Krabulja	30
Dobrotvor	32
Ivanova zahvalnost	33
Naša trešnja (sa slikom)	34
Prva zemljička	36
Plać Cigana	37
Žalosna Nova godina	38
Ruski čovjek	39
Braća	40
Medet! Medet!	41
Ivica je došao! (sa slikom)	42
Junački otac	44
Lisac	44
Čovještvo u krvi	45
Žuri mu se	46
Mali Milan	46
Počast ženama	47
Jedinac	47
Zabrinuo se mali (sa slikom)	48
Nogijev hram	50
Naša kolijevka	50
Naša Ljubica	52
Kravica	54
Stari Čuta	57
Ana Lovičeva	58
Ide medo na zvizgu	59
Naretak	60
Dva tića u gajbi	62

	Strana
Kuća od devet štapova	64
Baka i unuk (sa slikom)	65
Džambo	67
Strpljenje	68
Tužan biljeg	72
Mali Ivica (sa slikom)	73
Hamdija	76
Otac Luka	78
Nesrećnici	79
Jedinstvo	81

Ljutomer

OK DZ

TRSTENJAK D.

Pounčice

82 163.42-32

0000092225

COBISS •